LENINRÓL

SZÍV

SZIKRA

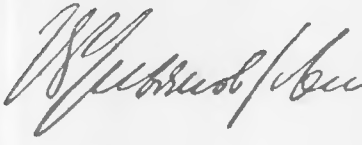

Leninről

SZIKRA BUDAPEST 1950

II

Lenin
élt
Lenin
él
Lenin
élni fog

MAJAKOVSZKIJ

SZTÁLIN

LENINRŐL

(Beszéd a kremli katonai tanfolyam hallgatóinak ünnepi estjén, 1924 január 28-án)

Elvtársak! Közölték velem, hogy önöknél itt Lenin-emlékestet rendeznek s engem meghívtak az est egyik előadójának. Úgy vélem, nincs szükség arra, hogy Lenin tevékenységéről összefüggő előadást tartsak. Azt hiszem, jobb lesz, ha arra szorítkozom, hogy néhány olyan tényt közöljek, amelyek Leninnek, mint embernek és mint politikusnak, némely sajátosságát jellemzik. E tények közt talán nem is lesz belső összefüggés, de ennek nem lehet döntő jelentősége akkor, amikor általános képet akarunk nyerni Leninről. Mindenesetre nincs módomban ez alkalommal többet adni, mint amennyit az imént megígértem.

A KŐSZÁLI SAS

Elsőízben 1903-ban ismerkedtem meg Leninnel. Igaz, hogy az első ismeretség nem volt személyes, hanem látatlanban, levélváltás útján jött létre. De eltörölhetetlen benyomást tett rám, mely nem hagyott el a párton belüli munkám egész ideje alatt. Szibériában voltam akkor száműzetésben. Mikor Lenin forradalmi tevékenységével a 90-es évek végén és különösen 1901 után, az „Iszkra" kiadása után megismerkedtem, arra a meggyőződésre jutottam, hogy Lenin személyében rendkí-

vüli emberrel van dolgunk. Lenin az én szememben akkoriban nem egyszerű vezetője volt a pártnak, hanem a párt tényleges megteremtője, mert egyedül ő értette meg pártunk belső lényegét és elodázhatatlan szükségleteit. Amikor összehasonlítottam pártunk többi vezetőivel, mindig úgy tetszett nekem, hogy Lenin fegyvertársai — Plechánov, Martov, Axelrod és a többiek — egész fejjel kisebbek nála, hogy Lenin hozzájuk képest nem egyszerűen a vezetők egyike, hanem magasabb típusú vezető, kőszáli sas, aki a harcban nem ismer félelmet és bátran vezeti a pártot előre az orosz forradalmi mozgalom felderítetlen útjain. Ez a benyomás oly mélyen vésődött lelkembe, hogy szükségét éreztem annak, hogy egy akkoriban emigrációban levő jóbarátomnak írjak róla és kikérjem véleményét. Rövid idő mulva, mikor már száműzetésben voltam Szibériában — ez 1903 végén történt — lelkeshangú választ kaptam barátomtól és egy egyszerű, de mélyenszántó, tartalmas levelet Lenintől, akivel, mint kiderült, barátom közölte levelem tartalmát. Lenin levélkéje aránylag nem volt hosszú, de ez a levél pártunk gyakorlatának merész, rettenthetetlen kritikáját és a pártnak a legközelebbi időszakra szóló egész munkaterve nagyszerűen világos és tömör kifejtését nyujtotta. Csak Lenin tudott a legösszekuszáltabb dolgokról ily egyszerűen és világosan, ily tömören és merészen írni, úgy, hogy minden egyes mondat egy-egy lövés. Ez az egyszerű és merész levélke még jobban megerősített engem abban, hogy Lenin pártunk kőszáli sasa. Nem tudom magamnak megbocsátani, hogy Leninnek ezt a levelét, mint még sok más levelet, a régi illegális pártmunkás szokása szerint, elégettem.

Ettől az időtől kezdődik ismeretségem Leninnel.

SZERÉNYSÉG

Először 1905 decemberében találkoztam Leninnel, a bolsevikok tammerforsi (Finnország) konferenciáján. Reméltem, hogy meglátom pártunk kőszáli sasát, a nagy embert, aki nagy nemcsak politikailag, hanem nagy, ha úgy tetszik, fizikailag is, mert Lenin az én képzeletemben úgy élt, mint egy óriás, aki hatalmas növésű és tekintélyes külsejű. Mekkora volt csalódásom, mikor a legmindennapibb embert pillantottam meg, közepesnél alacsonyabb növésűt, aki semmiben, a szó szoros értelmében semmiben sem különbözött a közönséges halandóktól . . .

Megszokták, hogy a „nagy embernek" rendesen el kell késnie a gyűlésről, úgyhogy a gyűlés részvevői szorongó szívvel várják megjelenését, ezenfelül a nagy ember megjelenése előtt az ülés résztvevői figyelmeztetik egymást: „psszt . . . csendesebben . . . jön . . ." Ezt a szertartásosságot nem tartottam feleslegesnek, mert ez imponál, tiszteletet kelt. Mekkora volt csalódásom, mikor megtudtam, hogy Lenin előbb jelent meg a gyűlésen, mint a delegátusok és egy sarokba húzódva, ott egyszerűen elbeszélget, a legközvetlenebb beszélgetést folytatja a konferencia legegyszerűbb delegátusaival. Nem titkolom, hogy ezt akkoriban némely szükséges szabály némi megsértésének tartottam.

Csak utóbb értettem meg, hogy Leninnek ez az egyszerűsége és szerénysége, az a törekvése, hogy észrevétlen maradjon, vagy legalábbis, hogy ne legyen feltűnő és ne hangsúlyozza magas pozícióját — ez a vonás egyik legerősebb oldala Leninnek, mint az új tömegek, az emberiség legmélyebb „aljáról" való egyszerű és közönséges tömegek új vezérének.

A LOGIKA EREJE

Nagyszerű volt Lenin két beszéde, melyet ezen a konferencián mondott: az aktuális helyzetről és az agrárkérdésről. Sajnos, nem maradtak fenn. Ihletett beszédek voltak ezek, melyek az egész konferenciából viharos lelkesedést váltottak ki. A meggyőződés rendkívüli ereje, az érvelés egyszerűsége és világossága, rövid és mindenki számára érthető mondatok, semmi póz, semmi megszédítő gesztus és hatásvadászó frázis — mindez előnyösen különböztette meg Lenin beszédét a szokásos „parlamenti" szónokok beszédeitől.

De engem Lenin beszédének nem ez a sajátossága ejtett foglyul. Lenin beszédeiben engem a logikának az az ellenállhatatlan ereje nyügözött le, mely kissé száraz, de a hallgatóságot annál jobban hatalmába keríti, fokozatosan felvillanyozza, hogy aztán, mint mondani szokás, mindenestül rabul ejtse. Emlékszem, a delegátusok közül sokan mondták akkor: „A logika Lenin beszédében — valami roppant erejű csáp, amely fogóival minden oldalról körülszorít téged és amelynek öleléséből lehetetlen kiszabadulni: vagy megadod magad, vagy készülj fel teljes vereségre."

Úgy vélem, hogy Lenin beszédeinek ez a sajátossága szónoki művészetének legerősebb oldala.

SOPÁNKODÁS NÉLKÜL

Másodízben 1906-ban, pártunk stockholmi kongresszusán találkoztam Leninnel. Ismeretes, hogy ezen a kongresszuson a bolsevikok kisebbségben maradtak, vereséget szenvedtek. Akkor láttam először Lenint a legyőzött szerepében. Egy cseppet sem hasonlított azokhoz a vezérekhez, akik sopánkodnak és elcsüggednek a vereség után. Ellenkezőleg, a vereség Lenint valóságos energiagóccá sűrítette, amely követőit új harcokra, a jövendő győzelemre lelkesítette. Lenin vereségéről beszélek. De miféle vereség volt ez? Csak rá kellett nézni Lenin ellenfeleire, a stockholmi kongresszus győzteseire — Plechánovra, Axelrodra, Martovra és a többiekre: nagyon kevéssé hasonlítottak igazi győztesekre, mert Lenin, a mensevizmus könyörtelen kritikájával, nem hagyott rajtuk, ahogy mondani szokás, ép bőrt. Emlékszem, mikor mi, bolsevik küldöttek, csoportbaverődve néztünk Leninre és tanácsát kértük. Néhány küldött beszédén fáradtság, csüggedés érzett. Emlékszem rá, hogy Lenin, válaszolva az ilyen beszédekre, maróan, a fogain keresztül szűrve a szót, mondta: „Ne sopánkodjatok, elvtársak, minden bizonnyal győzünk, mert nekünk

van igazunk." Gyűlöljétek a sopánkodó intellektueleket, higgyetek saját erőtökben, erről beszélt velünk akkor Lenin. Éreztük, hogy a bolsevikok veresége ideiglenes, hogy a bolsevikoknak a közeljövőben győzniök kell.

„Ne sopánkodj, amikor vereség ér" — ez Lenin működésének az a bizonyos sajátossága, amely segítette abban, hogy mindvégig odaadó és saját erejében hívő hadsereget tömörítsen maga köré.

KÉRKEDÉS NÉLKÜL

A következő, 1907-es londoni kongresszuson a bolsevikok győztek. Akkor láttam először Lenint a győztes szerepében. Más vezéreket a győzelem rendesen megszédít, elbizakodottá és kérkedővé tesz. Ilyenkor az a leggyakoribb, hogy elkezdenek győzelmet ünnepelni, babérokon pihenni. De Lenin egy cseppet sem hasonlított az ilyen vezérekre. Ellenkezőleg, éppen a győzelem után vált különösen éberré és óvatossá. Emlékszem, hogy milyen állhatatosan magyarázta akkor a küldötteknek: „Először — ne ragadtassuk el magunkat a győzelemtől és ne kérkedjünk; másodszor — szilárdítsuk meg a győzelmet; harmadszor — verjük le végleg az ellenséget, mert az ellenség csak meg van verve, de korántsincs még végleg leverve." Maró gúnnyal nevette ki azokat a küldötteket, akik könnyelműen erősködtek, hogy „mától fogva a mensevikeknek befellegzett". Nem volt nehéz bebizonyítania, hogy a mensevikeknek még van gyökerük a munkásmozgalomban, hogy hozzáértéssel kell velük küzdeni, mindenképpen el kell kerülni, hogy túlbecsüljük erőinket, és különösen azt, hogy lebecsüljük az ellenség erejét.

„Ne kérkedj a győzelemmel" — ez az a sajátosság Lenin jellemében, mely segítette abban, hogy az ellenség erejét józanul mérlegelje és a pártot biztosítsa az esetleges meglepetések ellen.

ELVI SZILÁRDSÁG

A párt vezéreinek okvetlen meg kell becsülniök pártjuk többségének véleményét. A többség — az az erő, mellyel a vezérnek okvetlen számolnia kell. Lenin ezt éppoly jól tudta, mint minden más pártvezető. De Lenin sohasem vált a többség rabjává, különösen akkor nem, mikor a többségnek nem volt elvi alapja. Voltak olyan pillanatok pártunk történetében, mikor a többség véleménye vagy a párt pillanatnyi érdekei a proletariátus gyökeres érdekeivel összeütközésbe kerültek. Ilyen esetekben Lenin habozás nélkül, eltökélten az elvhűség oldalára állt a párt többségével szemben. Mi több — nem félt ilyen esetekben a szó szoros értelmében egymaga fellépni mindenki ellen, abból indulva ki, hogy — mint gyakran beszélt erről — „az elvi politika az egyetlen helyes politika".

Különösen jellemző ebben a vonatkozásban az alábbi két tény:

Az első tény. Az 1909—1911-es évek — az az időszak, amikor az ellenforradalom által szétvert párt teljesen felbomlóban volt. Ez a pártban való hitetlenség időszaka volt, az az időszak, mikor a pártot nemcsak az értelmiségiek, hanem részben a munkások is tömegesen hagyták el, az illegalitás tagadásának időszaka, a likvidátorság és a széthullás időszaka. Nemcsak a mensevikek, de a bolsevikok is egész sor frakciót és áramlatot alkottak akkor, melyek nagyobbrészt el voltak szakadva a munkásmozgalomtól. Ismeretes, hogy éppen ebben az időszakban keletkezett a földalatti munka teljes felszámolásának és a munkások legális, liberális sztolipini pártba való szervezésének eszméje. Lenin volt akkor az egyetlen, aki ellenállt az általános járványnak és magasra tartotta a pártgondolat zászlaját — bámulatos türelemmel és páratlan szívóssággal tömörítette a párt szétszórt és szétvert erőit, küzdött a munkásmozgalmon belüli összes és minden néven nevezendő pártellenes áramlatokkal, hallatlan bátorsággal, példátlan kitartással védte meg a pártszerűséget.

Ismeretes, hogy ebben a pártszerűségért folyó vitában Lenin azután győzött is.

A második tény. Az 1914—1917 közötti időszak az imperialista háború dühöngésének korszaka, amikor az összes, illetve majdnem az összes szociáldemokrata és szocialista pártok, beleesve az általános hazafias bódulatba, a hazai imperializmus szolgálatába szegődtek. Ez volt az az időszak, amikor a II. Internacionále meghajtotta zászlaját a tőke előtt, amikor a soviniszta hullámmal szemben még olyan emberek sem állták meg a helyüket, mint Plechánov, Kautsky, Guesde és mások. Lenin volt akkor az egyetlen, illetve majdnem az egyetlen, aki eltökélt harcba szállt a szociálsovinizmus és szociálpacifizmus ellen, leleplezte a Guesde-ek és Kautskyak árulását és megbélyegezte a középutat kereső „forradalmárok" felemásságát. Lenin tudatában volt annak, hogy mögötte jelentéktelen kisebbség van, de nem tulajdonított ennek döntő jelentőséget, mert tudta, hogy az egyetlen helyes politika, amelynek jövője van, a következetes internacionalizmus politikája, mert tudta, hogy az elvi politika az egyetlen helyes politika.

Ismeretes, hogy ebben az új Internacionáléért folyó vitában is Lenin lett a győztes.

„Az elvi politika az egyetlen helyes politika" — ez az a formula, melynek segítségével Lenin új „bevehetetlen" állásokat vett be rohammal és a forradalmi marxizmus oldalára hódította a proletariátus legjobb elemeit.

A TÖMEGEKBE VETETT HIT

Teoretikusok és pártvezérek, akik ismerik a népek történetét, akik a forradalmak történetét elejétől végig áttanulmányozták, néha kellemetlen betegségben szenvednek. E betegség neve : félelem a tömegektől, hitetlenség a tömegek teremtő erejében. Ezen a talajon a vezérekben néha bizonyos arisztokratizmus keletkezik

a tömegekkel szemben, amelyek nem jártasak ugyan a forradalmak történetében, de hivatottak arra, hogy széttörjék a régit és építsék az újat. Félelem attól, hogy az elemi erők felülkerekedhetnek, hogy a tömegek „sokmindent feleslegesen összetörhetnek", vágyódás a nevelőanya szerepére, aki a tömegeket könyvek nyomán akarja tanítani, de ő maga nem akar a tömegektől tanulni — ez az alapja az ilyenfajta arisztokratizmusnak.

Lenin teljes ellentéte volt az ilyen vezéreknek. Én nem ismerek még egy forradalmárt, aki olyan mélyen hitt volna a proletariátus teremtő erejében, osztályösztönének forradalmi célszerűségében, mint Lenin. Nem ismerek még egy forradalmárt, aki olyan kíméletlenül tudta volna ostorozni a „forradalom kaoszának" és „az önhatalmú tömegakciók bakkanáliájának" önelégült kritikusait, mint Lenin. Emlékszem, hogy egy beszélgetés alkalmával egyik elvtársnak arra a kijelentésére, hogy: „a forradalom után helyre kell állnia a normális rendnek", Lenin gúnyosan megjegyezte: „Baj, ha olyan emberek, akik forradalmárok akarnak lenni, elfelejtik, hogy a legnormálisabb rend a történelemben a forradalom rendje."

Innen ered Lenin megvető magatartása mindazokkal szemben, akik lóhátról próbáltak nézni a tömegekre és könyvekből akarták tanítani őket. Innen Lenin szüntelen intelme: tanulni kell a tömegektől, fel kell ismerni akcióiknak értelmét, gondosan tanulmányozni kell a tömegek harcának gyakorlati tapasztalatait.

A tömegek teremtő erejébe vetett hit — ez Lenin működésének az a sajátossága, amely lehetővé tette számára, hogy az elemi erők értelmét felismerje s mozgásukat a proletárforradalom medrébe irányítsa.

A FORRADALOM LÁNGELMÉJE

Lenin a forradalomra született. A forradalmi robbanásoknak valóságos lángelméje volt és a forradalmi vezetésnek legnagyobb mestere. Soha olyan szabadnak és derültnek nem érezte magát, mint a forradalmi megrázkódtatások korszakában. Ezzel egyáltalában nem azt akarom mondani, hogy Lenin egyaránt helyeselt minden forradalmi megrázkódtatást vagy hogy mindíg és minden körülmények között a forradalmi kirobbanások mellett foglalt állást. Korántsem. Ezzel csak azt akarom mondani, hogy Lenin zseniális éleslátása soha olyan teljes és pontos nem volt, mint a forradalmi robbanások idején. Forradalmi fordulatok napján valósággal kivirult, látnokká lett, megjósolta az osztályok mozgását és a forradalom menetének cik-cakjait, amelyeket úgy ismert, akár a tenyerét. Nem hiába szállóige pártköreinkben: „Iljics úgy tud úszni a forradalom hullámain, mint hal a vízben."

Innen van Lenin taktikai jelszavainak „kápráztató" *világossága* és forradalmi terveinek „szédítő" *merészsége*.

Két különösen jellemző tényre emlékszem vissza, amely Leninnek ezt a sajátosságát kiemeli.

Az első tény. Az Októberi Forradalom előtti időszak. A munkások, parasztok

és katonák milliói, a hátországban és a fronton a válságtól hajtva, békét és szabadságot követeltek ; a tábornoki kar és a burzsoázia a katonai diktatúrát készítették elő a „győzelmes befejezésig vitt háború" érdekében ; az egész úgynevezett „közvélemény", az összes úgynevezett „szocialista pártok" a bolsevikok ellen foglaltak állást, akiket „német kémeknek" szidalmaztak ; Kerenszkij megpróbálta illegalitásba kergetni — és részben már sikerült is neki oda kergetni — a bolsevikok pártját ; az osztrák-német koalíciónak akkor még hatalmas és fegyelmezett hadserege állott a mi fáradt és bomladozó hadseregünkkel szemben, a nyugateurópai „szocialisták" pedig még mindíg boldog blokkban leledzettek kormányaikkal „a teljes győzelemig vitt háború" érdekében.

Mit jelentett a felkelés lángralobbantása ebben a pillanatban? A felkelés lángralobbantása ilyen körülmények között annyi, mint mindent egy kártyára feltenni. Lenin azonban nem félt a kockázattól, mert tudta, látnoki szemével látta, hogy a felkelés elkerülhetetlen, hogy a felkelés győzni fog, hogy az oroszországi felkelés felrázza majd Nyugat megkínzott tömegeit, hogy az oroszországi felkelés az imperialista háborút polgárháborúvá fogja átváltoztatni, hogy a felkelés meghozza a Szovjetek Köztársaságát, hogy a Szovjetek Köztársasága védőbástyája lesz az egész világ forradalmi mozgalmának.

Ismeretes, hogy Leninnek ez a forradalmi jövőbelátása a továbbiak során példátlan pontossággal megvalósult.

A második tény. Az Októberi Forradalom utáni első napokban történt, amikor a Népbiztosok Tanácsa a lázadó tábornokot, Duchónjin hadseregfőparancsnokot, megpróbálta rákényszeríteni arra, hogy szüntesse be a hadműveleteket és kezdjen fegyverszüneti tárgyalásokat a németekkel. Emlékszem, hogyan indultunk Lenin, Krylenko (aki később hadseregfőparancsnok lett) és én Petrográdban a vezérkar épületébe, hogy onnan táviratilag folytassunk tárgyalásokat Duchónjinnal. Kínos pillanat volt, Duchónjin és a főhadiszállás a leghatározottabban visszautasította a Népbiztosok Tanácsa parancsának végrehajtását. A hadsereg parancsnoki kara teljes egészében a főhadiszállás kezében volt. Ami a katonákat illeti, ismeretlen volt, mit mond majd az a 12 milliónyi hadsereg, amely a szovjethatalom ellen hangolt úgynevezett hadseregi szervezeteknek volt alávetve. Magában Petrográdban, mint köztudomású, akkor a tisztiiskolák növendékeinek felkelése érlelődött. Azonkívül Kerenszkij haddal vonult Petrográd ellen. Emlékszem, hogy egy kis szünet után hogyan villant fel a távírókészüléknél szokatlan fénnyel Lenin tekintete. Látni lehetett, hogy már határozott. „Gyerünk a rádióállomásra — szólt Lenin — hasznát fogjuk venni : külön paranccsal elmozdítjuk Duchónjin tábornokot, helyére kinevezzük hadseregfőparancsnoknak Krylenkót és a parancsnoki kar feje felett a katonákhoz fordulunk azzal a felhívással — fogják körül a tábornokokat, szüntessék be a hadműveleteket, létesítsenek kapcsolatot az osztrák-német katonákkal és vegyék saját kezükbe a béke ügyét."

Ez „ugrás" volt a „bizonytalanba". De Lenin nem félt ettől az „ugrástól", ellenkezőleg, örömest tette meg, mivel tudta, hogy a hadsereg békét akar és ki is

küzdi a békét, elsöpörve a békéhez vívő úton maga elől minden akadályt, mivel tudta, hogy a béke létrehozásának ez a módja nem marad hatás nélkül az osztrák-német katonákra, hogy ez fokozza majd a békevágyat kivétel nélkül az összes frontokon.

Ismeretes, hogy Leninnek ez a forradalmi jövőbelátása később szintén teljes pontossággal beteljesedett.

Zseniális éleslátás, az a képesség, hogy a közelgő események belső értelmét gyorsan felfogja és kibogozza — ez az a tulajdonsága Leninnek, amely segítette őt abban, hogy megállapítsa a helyes sztratégiát és a magatartás világos irányvonalát a forradalmi mozgalom fordulataiban.

MAXIM GORKIJ

LENIN

(Szemelvények)

Lenin arcképét megrajzolni nehéz. Külsejét egészen elborítják a szavai, mint a halat a pikkely. Egyszerű volt és közvetlen, mint minden, amit mondott.

Lenin heroizmusából teljesen hiányzik a külső ragyogás. Heroizmusa az Oroszországban nem ritka szerény aszkéta-hősiesség, mely azoknak a becsületes orosz intellektuel forradalmároknak a tulajdonsága, akik rendíthetetlenül hisznek abban, hogy a szociális igazság megvalósítható a földön. Lenin heroizmusa annak az embernek a heroizmusa, aki a világ minden öröméről lemondott, az emberek boldogságáért való nehéz munka kedvéért.

. . . Ma is magam előtt látom a nevetségesen szegényes, fából épült templom mezítelen falait London külvárosában, a nyomorúságos iskolaszobára emlékeztető szűk kis terem csúcsíves ablakait. Ez az épület csak kívülről hasonlított templomhoz, belül teljesen hiányoztak a vallásos kultusz tárgyai, sőt az alacsony szószék sem a terem belsejében állott, hanem a két ajtó között, a bejáratnál.

Mindaddig nem találkoztam Leninnel, írásait sem olvastam annyira, amennyire kellett volna. De az, amit olvastam és még inkább a Lenint személyesen ismerő elvtársak lelkes nyilatkozatai, nagyon vonzottak hozzá. Mikor bemutattak neki, erősen megszorította a kezemet, figyelmesen rámnézett és régi ismerős hangján, tréfásan mondotta :

— Jó, hogy eljött! Maga ugye szereti a verekedést? Itt nagy csetepaté lesz.

Én nem ilyennek képzeltem Lenint. Valami hiányzott belőle számomra. Raccsol, kezét a hóna alá dugja és karját kifeszítve áll. És egészbenvéve, valahogy túlságosan egyszerű, nem érez benne az ember semmit a „vezér"-ből. Én író vagyok. A foglalkozásommal jár, hogy megfigyeljem az apróságokat s ez már szokásommá, néha bosszantó szokásommá vált.

Mikor Plechánov elé „vezettek", két kezét a mellén keresztbefonva állt és szigorúan, unottan nézett rám, mint ahogy a munkájában kifáradt tanító néz, ha még egy tanítványt hoznak elébe. Azzal az ugyancsak elcsépelt frázissal fogadott, hogy „tisztelője vagyok a tehetségének". Ezenkívül semmi olyasmit sem mondott, ami emlékezetemben maradt volna. És a kongresszus egész tartama alatt egyikünknek sem jutott eszébe, hogy jó volna egy kicsit „elbeszélgetni".

Ez a kopasz, raccsoló, zömök, erős ember viszont egyik kezével szokráteszi homlokát simogatva, másik kezével a kezemet rázva, csodálatosan élénk szemében gyengéd fénnyel, azonnal az „Anya" hibáiról kezdett beszélni és kiderült, hogy már kéziratban olvasta, amit Ladizsnyikovtól, a kiadómtól kapott meg. Én azt mondtam, hogy siettem a könyv megírásával, de arra sem volt időm, hogy megmagyarázzam, miért siettem. Lenin már bólintott és maga magyarázta meg: jó, hogy siettem, a könyvre szükség van, sok munkás vett részt öntudatlanul, ösztönösen a forradalmi mozgalomban és most nagy hasznukra lesz az „Anya" elolvasása.

„Nagyon időszerű könyv." Ez volt egyetlen, de számomra nagyon értékes bókja. Aztán kikérdezett arról, hogy lefordítják-e az „Anyát" idegen nyelvekre s hogy mennyire csonkította meg az orosz és az amerikai cenzúra és amikor meghallotta, hogy a szerzőt vád alá helyezték, először összeráncolta a homlokát, aztán fejét fölvetette, lehúnyta a szemét és elnevette magát valami furcsa nevetéssel. Nevetésére odajött, ha jól emlékszem, Foma Uralszkij és még három munkás.

Nagyon ünnepélyes hangulatban voltam: háromszáz válogatott párttag között találtam magam és megtudtam, hogy százötvenezer szervezett munkás küldte őket a kongresszusra. Magam előtt láttam a párt összes vezéreit, a régi forradalmárokat, Plechánovot, Axelrodot, Deutschot. Ünnepélyes hangulatom egészen természetes volt és az olvasó is megért, ha megmondom, hogy az alatt a két év alatt, amit hazámtól távol töltöttem, hangulatom nagyon rosszabbodott.

És egyszerre, mint a mesében, itt vagyok az Oroszországi Szociáldemokrata Párt kongresszusán. Persze, hogy ünnep volt ez.

De ünnepélyes hangulatom csak az első ülésig tartott — amíg ki nem tört a vita a „napirend" kérdéséről. A vita vadsága hideg zuhanyként zúdult rám, nemcsak azért, mert éreztem, hogy milyen élesen szakadt a párt reformistákra és forradalmárokra — ezt már 1903 óta tudtam — hanem azért is, mert láttam, hogy mennyire gyűlölik a reformisták Lenint. Ez a gyűlölet átjárta beszédeiket és úgy buggyant ki szavaikból, mint a nagy nyomás alatt álló víz a régi tűzoltócsőből.

És íme, Vladimir Iljics gyors léptekkel a pódiumra sietett és raccsolva mondta:

V. I. Lenin a Szovjetek II. Összoroszországi Kongresszusán. (N. Szerjebrjannij festménye)

„Elvtársak!" Úgy éreztem, hogy rosszul beszél, de már egy pillanat mulva engem is, mint a többieket „lenyűgözött" beszéde. Először életemben hallottam, hogy a politika legbonyolultabb kérdéseiről ilyen egyszerűen lehet beszélni. Ez a szónok nem próbált szép frázisokat szerkeszteni, de minden szónak csodálatos könnyedséggel a legpontosabb értelmét adta. Nagyon nehéz megrajzolni azt a mély benyomást, amit a szónoklata tett.

Előrenyujtott keze és kissé felemelt tenyere, mely mintha minden szót mérlegre tett volna, visszautasítva az ellenfél frázisait, nyomós érvekkel helyettesítve azokat, bizonyítékokkal, hogy a munkásosztálynak joga és kötelessége saját útján és nem a liberális burzsoázia mögött, sőt nem is vele egy sorban haladni — mindez rendkívüli volt és mindezt Lenin valahogy nem a saját nevében, de tényleg a történelem akaratából mondotta. Beszédének tömörsége, befejezettsége, közvetlensége és ereje, ő maga ott a pódiumon — mindez olyan volt, mint valami klaszszikus mű : minden a helyén benne és semmi se fölösleges, semmi cicoma és ha van is, nem látszik, mert annyira természetes és szükséges, mint az arcon a két szem, a kézen az öt ujj.

Ami az időt illeti, Lenin kevesebbet beszélt, mint az előző szónokok, de ami a benyomást illeti, sokkal többet ; nemcsak én éreztem ezt, a hátam mögött lelkesen suttogták :

— Tömören beszél . . .

Igy is volt. Minden érve önmagától bontakozott ki a benne rejlő erő folytán.

A mensevikek nem restelték megmutatni, hogy Lenin beszéde kellemetlen nekik, Lenin maga pedig — több mint kellemetlen. Minél meggyőzőbben bizonyította Lenin, hogy a pártnak a forradalmi *elmélet* magaslatára kell emelkednie, hogy jobban ellenőrizhesse a *gyakorlatot*, annál gyűlölködőbbek voltak a közbeszólások.

— A kongresszust nem azért hívtuk egybe, hogy filozofáljunk!

— Ne tanítson bennünket, nem vagyunk gimnazisták!

Különös igyekezetet fejtett ki egy magas, szakállas, rőföskereskedőképű ember.

. . . Az ingerültség, a gúny, a gyűlölet gonosz, forró szele fújt a teremben, százak szeme különbözőképpen tükrözte vissza Vladimir Iljics alakját. Nem látszott rajta, hogy az ellenséges kirohanások izgatják, hévvel beszélt, de nyomatékkal, nyugodtan. Néhány nap mulva megtudtam, hogy mibe került neki ez a külső nyugalom.

Az volt a benyomásom, hogy Iljics ereje, harciassága, önbizalma a kongresszus minden napjával nő, hogy napról-napra keményebben csengenek a beszédei s a kongresszus bolsevik részének hangulata napról-napra határozottabbá, szigorúbbá válik.

Néhány munkás, aki most látta először Lenint, a Hyde-parkban Leninnek a kongresszuson tanúsított viselkedéséről beszélgetett. Valamelyik a következő jellemző szavakat mondotta :

— Nem tudom, lehet, hogy itt Európában a munkásoknak van még más ilyen okos emberük is, Bebel vagy más valaki. De, hogy volna még egy olyan, akit én azonnal így megszeretnék, azt nem hiszem!

Egy másik munkás mosolyogva hozzáfűzte:

— Ez a mi emberünk!

— Plechánov is a mi emberünk — hangzott az ellenvetés.

A felelet fején találta a szöget.

— Plechánov tanítónk és amellett úr, de Lenin: vezérünk és elvtársunk.

Egy fiatal munkás tréfásan jegyezte meg:

— Plechánovot szorítja a kabátja.

... Mindíg ugyanabban a kis olcsó vendéglőben ebédeltünk egy kis társasággal együtt. Észrevettem, hogy Iljics nagyon keveset eszik. Két-három tojásból rántottát, egy szelet sonkát, egy pohár sűrű barna sörrel. Látszott, hogy nem sokat törődik önmagával és meglepett, hogy mennyire törődik a munkásokkal. Az élelmezés kérdését M. F. Andréjeva asszony intézte és Lenin megkérdezte:

— Mit gondol: nem éheznek az elvtársak!? Nem? hm ... hm ... De talán mégis nagyobb porciókat kellene adni?

Eljött a szállodába, ahol laktam és látom: tapogatja az ágyat.

— Mit csinál?

— Azt nézem, nem nyirkos-e a lepedő?

Én nem értettem meg azonnal, hogy miért kell Leninnek tudnia, milyenek Londonban a lepedők? Lenin észrevette csodálkozásomat és megmagyarázta:

— Vigyáznia kell az egészségére.

1918 őszén megkérdeztem Dimitrij Pavlov szormovói munkást, hogy véleménye szerint melyik Lenin legkiemelkedőbb jellemvonása?

— Az egyszerűség. Egyszerű, mint az igazság.

Ezt úgy mondta, mint amit jól átgondolt és régen megállapított.

Tudvalevő, hogy az embert a legszigorúbban saját alantasai ítélik meg. De Lenin sofőrje, Gill, aki sokat tapasztalt ember, ezt mondta:

— Lenin — rendkívüli ember. Ilyen nincs több. Viszem egyszer a Mjasnickája-utcán, nagy a forgalom, alig tudom vezetni a gépet, félek, hogy összezúzzák, tülkölök, nagyon izgatott vagyok. Ő meg kinyitja a kocsi ajtaját, a kocsi hágcsóján keresztül hozzám kapaszkodik — minden percben elütheti valamilyen jármű — és azt mondja: „Kérem Gill, ne idegeskedjék, csak vezesse a gépet mint a többiek." — Én régi sofőr vagyok, én tudom, hogy ilyet más nem tesz.

Nehéz visszaadni, megrajzolni azt a természetességet és hajlékonyságot, amellyel minden benyomása egy mederbe ömlött.

Gondolatai, mint az iránytű mutatója, hegyükkel mindíg a dolgozó nép osztályérdekei felé fordultak.

★

Mikor Londonban elbúcsúztunk, azt mondotta nekem, hogy föltétlenül eljön Capriba pihenni.

De még mielőtt rászánta volna magát a Capri-i útra, Párizsban találkoztunk egy kis kétszobás diáklakásban. Csak méreteinél fogva volt ez a lakás diáklakás, mert különben tisztaság és szigorú rend volt benne. Nagyezsda Konsztantinovna teával vendégelt meg, aztán elment valahova és mi egyedül maradtunk Leninnel. Ez akkor volt, amikor a „Tudás" kiadóvállalatunk széthullott és én azért mentem Párizsba, hogy Vladimir Iljicscsel megbeszéljem egy új kiadó megszervezését. Ennek lehetőleg egyesítenie kellett volna összes íróinkat.

Az volt a véleményem, hogy egész sor könyvet kell megírni a nyugati és az orosz irodalom történetéről, a kultúra történetéről, melyek gazdag ténybeli anyagot nyujtanának a munkásoknak önképzés és propaganda céljára.

De Vladimir Iljics felborította ezt a tervet, felhíva figyelmemet a cenzúrára és saját embereink megszervezésének nehézségeire: az elvtársak legnagyobb része el van foglalva gyakorlati pártmunkával, nincs idejük írni. De Lenin legfontosabb és számomra legmeggyőzőbb érve körülbelül így hangzott: — Most nincs itt az ideje a vastag könyveknek. Nekünk újság, röpirat kell, jó volna, ha a „Tudás" könyvecske-sorozatát folytatni lehetne, de Oroszországban ez lehetetlen a cenzúra miatt, itt pedig a szállítás miatt. Tíz- és százezrével kell a röplapokat a tömegekbe dobnunk, ennyit nem lehet illegálisan átszállítani a határon. Várjunk a kiadóval, amíg jobb idők jönnek.

Szokásos, bámulatos élénkségével és érthetőségével kezdett a Dumáról beszélni, a konstitucionális demokratákról (kadetokról), akik „szégyelnek októbristák lenni"; arról, hogy „előttük csak egy út van, az, amelyik jobbfelé vezet", aztán egész sor bizonyítékot hozott fel arra, hogy a háború közel van és pedig „valószínűleg nem egy háború, hanem a háborúk egész sora". Ezt a jövőbelátást rövidesen beigazolta a balkáni háború.

Felállt, ujjait jellegzetes gesztussal a hóna alá, a mellénye mögé dugta és a szűk szobában lassan fel s alá járkált, összehunyorgatva s fel-felcsillantva szemeit.

Gyakran beszélt a történelemről, de szavaiban sohasem éreztem, hogy a történelem akarata és ereje előtt, mint valami fétis előtt, meghajolt volna.

A beszélgetés felizgatta, leült egy székre, megtörülte izzadt homlokát, ivott egy korty teát és váratlanul azt kérdezte:

— Micsoda botrányuk volt maguknak Amerikában? Az újságokból tudom, hogy miről volt szó, de mi lett belőle?

Röviden elmondtam a kalandunkat.

Nem találkoztam még emberrel, aki olyan szívből tudott volna nevetni, mint Vladimir Iljics. Még furcsának is tűnt, hogy egy ilyen szigorú realista, egy ember, aki olyan jól látja, olyan mélyen átérzi a nagy társadalmi tragédiák elkerülhetetlenségét s aki a kapitalista világ iránt érzett gyűlöletében annyira engesztelhetetlen, tántoríthatatlan, ilyen gyerekesen tud nevetni, hogy hullanak a könnyei és

szinte fuldoklik a kacagástól. Nagyon erős, nagyon egészséges lelkének kell lennie, aki így tud nevetni.

— Hogy magában mennyi a humor! — mondotta nevetés közben. — Nem is tudtam. Az ördög tudja, milyen nevetséges...

És letörölve a nevetéstől kicsordult könnyeit, most már komolyan, lágy mosollyal mondta:

— Jó, hogy humorral tudja nézni a balsikert. A humor nagyszerű, egészséges tulajdonság. Én nagyon jól megértem a humort, de nekem nincs humorom. Az életben pedig nem kevesebb a nevetséges, mint a szomorú, igazán nem kevesebb.

Megbeszéltük, hogy másnap újra eljövök, de az idő rossz volt, este vért hánytam és másnap elutaztam.

Párizs után Capriban találkoztunk. Ez a találkozás nagyon furcsa benyomást tett rám: mintha Vladimir Iljics kétszer lett volna Capriban és pedig teljesen különböző, egymástól élesen eltérő hangulatban.

Az egyik Iljics, mikor a kikötőben elébe mentem, azonnal határozottan kijelentette:

— Tudom, Alexéj Maximovics, maga azt reméli, hogy a machistákkal mégis csak kibékülök, pedig már levélben figyelmeztettem, hogy ez lehetetlen. Ne is tegyen hát kísérleteket.

Hazafelémenet és otthon próbáltam megmagyarázni neki, hogy nincs egészen igaza: nem volt és nincs is szándékomban, hogy filozófiai nézeteltéréseket oszlassak el, hiszen nem is igen értem őket. Hozzá még fiatal korom óta bizalmatlansággal vagyok fertőzve minden filozófia iránt és ennek a bizalmatlanságnak az az oka, hogy a filozófia és az én „szubjektív" tapasztalataim között nagy az eltérés: számomra a világ éppen hogy megkezdődött, „éppen hogy lett", a filozófia pedig fejbeütötte a világot és egyáltalán nem helyénvalóan, nem idejében azt kérdezte:

„Hová mész? Mit akarsz? Miért gondolkodol?"

Némely filozófus pedig egyszerűen és szigorúan kiadta a parancsot:

„Megállj!"

Ezenkívül azt is tudtam már, hogy a filozófia, mint az asszony, lehet nagyon nem szép, sőt csunya is, de olyan ügyesen és meggyőzően öltözködik, hogy szépségnek nézheti az ember. Vladimir Iljics ezen elmosolyodott.

— No, ez a humoros rész — mondotta.

Lenint most még keményebbnek, még hajthatatlanabbnak láttam, mint a londoni kongresszuson. De ott Lenin nyugtalan volt és voltak pillanatok, amikor világosan éreztem, hogy a pártszakadás súlyos perceket okoz neki.

Itt Lenin nyugodt volt, hűvösen, gúnyosan és szigorúan elhárított minden filozófiai témájú beszélgetést és általában elutasítóan viselkedett.

De ott volt Capriban a *másik* Lenin is: a nagyszerű elvtárs, a vidám ember, aki mindent a világon élénk és kifogyhatatlan érdeklődéssel fogadott és az emberekkel szemben bámulatos melegséggel viseltetett.

Részletesen kikérdezett a Capri-vidéki halászok életmódjáról, keresetükről, az iskoláról — érdeklődéseinek széles tere csodálkozásba ejtett.

El sem tudom képzelni, hogy egy ember, aki annyira fölötte állt a többieknek, mint Lenin, olyan távol tudta volna tartani magát minden nagyravágyástól és úgy meg tudta volna őrizni az „egyszerű emberek" iránti érdeklődést, mint ő.

Valami mágneses erő volt benne, ami magához vonzotta a dolgozók szívét és rokonszenvét. Nem beszélt olaszul, de Capri halászai, akik már látták Saljapint is és sok más neves oroszt, Lenint azonnal, valahogy ösztönösen külön helyre állították. Elragadó volt a nevetése — olyan ember „tiszta szívből jövő" nevetése volt ez, aki, miután átlátta az emberi butaság otrombaságát és az ész akrobatikus ravaszkodásainak ürességét, nagyon tudta élvezni az egyszerű emberek gyerekes naivitását.

Giovanni Spadaro, öreg halász, azt mondta róla:

— Igy csak becsületes ember tud nevetni.

Az égszínkék, átlátszó vízen himbálózó csónakban Lenin halászni tanult „az ujjával" — zsineggel, horgászbot nélkül. A halászok megmagyarázták neki, hogy akkor kell felhúzni a zsineget, ha az ujja érzi, hogy megremegett.

— Cosa: drin-drin... Capisci?

Lenin azonnal fogott is egy halat, gyerekes lelkesedéssel húzta ki és a vadászember szenvedélyével kiáltott fel:

— Ahá! Drin-drin!

A halászok gyerekmódra szintén hangos kacagásba kezdtek s az újdonsült halászt elnevezték „Signor Drin-Drin"-nek.

Lenin már elutazott, de a halászok még mindig kérdezősködtek utána:

— Hol van Drin-Drin?

— Ezt nem csípi el a cár? Ugye nem?

Csodálattal töltött el Leninben az élesen kifejezett élet-akarás és az aktív gyűlölet az élet szörnyűségei iránt. Gyönyörködtem abban a fiatalos vakmerőségben, mellyel minden tette tele volt. Bámultam emberfeletti munkaképességét. Mozdulatai könnyedek, ügyesek voltak és kimért, erőteljes gesztusai teljes harmóniában álltak beszédével, mely szófukar, de gondolat-pazar volt. És mongol-típusú arcában égtek, játszottak azok az éles szemek — a hazugság és az élet keserűségei ellen harcoló fáradhatatlan harcos szemei, égtek, hol hunyorgatva, hol integetve, hol irónikusan mosolyogva, hol meg haragtól szikrázva. Szeme ragyogása szavait még égetőbbé, még világosabbá tette.

Néha úgy tűnt fel, hogy szellemének kiapadhatatlan energiája szikrákat szór a szeméből és szavai ezekkel a szikrákkal telítve ragyognak a levegőben. Beszéde mindíg az ellenállhatatlan igazság fizikai érzését keltette.

Szokatlan és furcsa volt később, betegsége idején, Lenint a Gorki-i parkban sétálni látni, annyira összenőtt alakjával annak az embernek a képe, aki a hosszú asztal végén ül és mosolyogva, vigyázó, kormányosi szemeit meg-megvillantva ügyesen és hozzáértéssel vezeti az elvtársak vitáit, emelvényen állva fejét hátraszegi

és pontos, világos szavakat dob az elcsendesedett tömegbe, az igazságra éhes emberek szomjas szemeibe.

Ezek a szavak mindíg a vasszilánkok hideg fényére emlékeztettek. Csodálatos egyszerűséggel tört elő mögülük az igazság művésziesen kifaragott alakja.

Lenin természetéhez tartozott a vakmerőség, de ez a vakmerőség nem a kártyás önző vakmerősége volt, hanem megmutatta Lenin roppant szellemi frisseségét, amely csak olyan embernek a sajátja, aki megingathatatlanul hisz a hivatásában, olyan emberé, aki sokoldalúan és mélyen átérzi a világgal való kapcsolatát és mindvégig átérzi szerepét a világ káoszában: a káosz ellenségének szerepét. Egyforma odaadással tudott sakkozni, lapozni a „Jelmezek történetét", órákig elvitatkozni az elvtársakkal, halászni, Capri köves, a déli naptól izzó útjait járni, örülni a rekettye aranyos virágának és a halászok maszatos gyerekeinek. Este pedig, mikor Oroszországról, a faluról hallott beszélgetni, irígykedve sóhajtott fel:

— Nem ismerem eléggé Oroszországot. Szimbirszk, Kazán, Pétervár, a száműzetés — ez majdnem minden!

Szerette azt, amin nevetni lehetett és egész testével nevetett, igazán „elöntötte" a nevetés, úgy tudott nevetni, hogy a könnyei is kicsordultak. Volt egy rövid, jellegzetes hangja: „Hm-hm" s ebbe az árnyalatok végtelen skáláját tudta elhelyezni, kezdve a legbántóbb iróniától egészen az óvatos kételkedés kifejezéséig és ebből a „hm-hm"-ből gyakran éles humor hangzott ki, amelyre csak olyan nagyon élesen látó ember képes, aki jól ismeri az élet ördögi képtelenségeit.

Zömök, tömzsi ember volt, szokráteszi homlokkal és mindentlátó szemekkel s nem ritkán furcsa és kissé komikus pózzal hátraszegezte a fejét, majd fejét oldalthajtva, ujjait valahova a hóna alá, a mellénye mögé dugta. Ebben a pózban volt valami csodálatosan kedves és mulattató, valami győzelmesen kakasos s ő maga ilyenkor ragyogott az örömtől — az átkozott világnak ez a nagy gyereke, ez a nagyszerű ember, akinek, hogy a szeretet művét megvalósíthassa, sajátmagát kellett az ellenségeskedésnek, a gyűlöletnek áldozatul odavetnie.

Oroszországban 1918-ig, a Lenin ellen intézett aljas és förtelmes merényletig, nem találkoztam vele, sőt messziről sem láttam. Mikor elmentem hozzá, még nehezen emelte a karját és alig tudta mozgatni átlőtt nyakát. Felháborodásomra kedvetlenül, mint aki únja már erről beszélni, azt mondotta:

— Folyik a harc. Mit tehetünk? Ki-ki úgy cselekszik, ahogy tud.

Nagyon baráti volt ez a találkozás, de a kedves Iljics átható, mindentlátó szemei, persze, őszinte sajnálattal néztek rám, a „tévelygőre".

Néhány perc mulva hevesen mondotta:

— Aki nincs velünk, ellenünk van. Az a hit, hogy van a történelemtől független ember — fantázia. Ha fel is tételezzük, hogy valaha voltak ilyen emberek, ma nincsenek és nem is lehetnek. Az ilyen emberek senkinek sem kellenek. Minden ember, a legutolsóig, belesodródott a valóság forgatagába és ez a valóság olyan bonyolult, mint még soha. Azt mondja, ugye, hogy túlságosan leegyszerűsítem az életet? Hogy ez a leegyszerűsítés a kultúrát romlással fenyegeti?

És következett a jellegzetes és irónikus:

— Hm-hm...

— A munkások és az értelmiség szövetségét akarja, nemde? Ez nem rossz dolog, nem. Mondja meg az értelmiségnek, hogy jöjjön hozzánk. Hisz maga szerint az értelmiség őszintén szolgálja az igaz ügyet. Hát akkor mi akadálya? Tessék, jöjjenek hozzánk. Mi vagyunk azok, akik magunkra vettük a hatalmas munkát, hogy talpraállítsuk a népet, hogy megmondjuk a világnak az egész igazságot az életről, mi mutatjuk meg a népnek az egyenes utat, mely emberekhez méltó élethez vezet — a rabságból, nyomorúságból, gyalázatból kivezető utat.

Lenin mindíg helyesen értékelte az intellektuális energia jelentőségét a forradalom folyamatában és mintha megegyezett volna abban, hogy a forradalom lényegében éppen ennek az energiának a kirobbanása, mely az elavult és szűk körülmények között nem talált lehetőséget arra, hogy saját természete törvényszerűségeinek megfelelően fejlődjék.

Emlékszem, a Tudományos Akadémia három tagjával voltam nála. Pétervár egyik tudományos intézményének átszervezéséről volt szó. Mikor a tudósok elmentek, Lenin elégedetten mondotta:

— Ezt értem. Ezek okos emberek. Minden, amit mondanak, egyszerű, minden szigorúan megformulázott, rögtön látni lehet, hogy ezek az emberek tudják, mit akarnak. Ilyenekkel tiszta öröm a munka. Különösen tetszett nekem ez a...

Megnevezte az orosz tudomány egyik neves emberét és már másnap telefonált:

— Kérdezze meg, hajlandó-e dolgozni velünk?

És mikor az illető elfogadta az ajánlatot, Lenin őszintén megörült, kezét dörzsölve, tréfásan mondta:

— Igy-így, egymásután áthozzuk a mi oldalunkra az összes orosz és európai Archimedészeket. S ekkor a világ akarva-nemakarva, de kifordul a sarkaiból.

Nemritkán csodálatba ejtett, hogy Lenin kész olyan embereken segíteni, akiket ellenségeinek tartott. És nemcsak készség volt ez, de tényleg gondoskodott is a sorsukról. Igy például egy tudós tábornokot, aki vegyész volt, halálos ítélet fenyegetett.

— Hm-hm — mondotta Lenin, figyelmesen végighallgatva közlésemet. — Szóval, maga szerint a tábornok nem tudta, hogy a fiai az ő laboratóriumában dugták el a fegyvereket? Egy kissé romantikusan hangzik a dolog. No — át kell adni az ügyet Dzerzsinszkijnek, annak finom érzéke van az igazság iránt.

Néhány nap mulva ezt telefonálta Pétervárról:

— A maga tábornokát kiengedjük, azt hiszem, már ki is engedték. Mivel akar foglalkozni?

— A homo-emulzióval...

— Igen, igen — ez valami karbol-féle. No csak főzze a karbolt. Maga meg mondja meg nekem, mire van szüksége...

Hogy eltitkolja azt a szégyenlős örömérzetet, amit egy ember megmentése okozott neki, Lenin iróniával takarta örömét.

Néhány nap mulva újra megkérdezte:

— Hogy van a tábornok? Már elhelyezkedett?

Az 1919-es nehéz éhség idején Lenin szégyelte elfogyasztani azokat az élelmiszereket, amelyeket az elvtársak, katonák és parasztok küldtek neki vidékről. Ha lakására csomagok érkeztek, összeráncolta a szemöldökét, zavarban volt, sietett szétosztani a kapott lisztet, cukrot, vajat a beteg és éhségtől elgyengült elvtársak között. Egy napon meghívott ebédre és ezt mondta:

— Füstölt hallal vendégelem meg. Asztrachánból küldték.

És szokrateszi homlokát összeráncolva, mindentlátó szemeivel oldalt pislantva hozzátette:

— Küldik az ajándékot, mint valami előkelő úrnak. Mit tehetek ellene? Ha visszautasítom, nem fogadom el — megsértődnek. Köröskörül pedig mindenki éhezik.

Igénytelen volt, se nem ivott, se nem dohányzott. Reggeltől-estig bonyolult, nehéz munkával volt elfoglalva. Magáról teljesen képtelen volt gondoskodni, de az elvtársak életét gondosan figyelte. Ott ül dolgozószobájában az asztalnál, gyorsan ír és nem hagyva abba az írást, azt mondja:

— Jó napot, hogy van? Rögtön végzek... Itt egy vidéki elvtárs, rossz hangulatban van, úgy látszik, fáradt. Segíteni kell rajta. A hangulat fontos dolog!

Moszkvában egyszer betérek hozzá és ő azt kérdi:

— Ebédelt?

— Igen.

— De igazat mond?

— Tanuim vannak. A Kreml étkezőjében ebédeltem.

— Hallottam, ott rosszul főznek.

— Nem éppen rosszul — de jobban is főzhetnének.

Azonnal részletesen kikérdezett: miért rossz az étel, hogy lehetne megjavítani? És mérgesen zsémbelődni kezdett:

— Hát nem tudnak egy rendes szakácsot találni? Az emberek a szó szoros értelmében végkimerülésig dolgoznak, ízletes ételeket kell nekik adni és kell, hogy többet egyenek. Tudom, hogy kevés az élelmiszer és rossz; de olyan szakácsra volna szükség, aki érti a dolgát. — És valamilyen higiéne-szakember könyvét idézte az ételek ízletes elkészítésének szerepéről a táplálkozási és emésztési folyamatban. Én megkérdeztem:

— Hogy ér rá ilyen dolgokon gondolkozni?

S ő visszakérdezett:

— A racionális táplálkozás kérdéséről?

És a hang, amivel ezt mondotta, megérttette velem, hogy kérdésem nem volt helyénvaló.

Sokkal kevesebb figyelmet fordított magára, semhogy másokkal magáról beszélt volna és úgy tudott hallgatni lelkének titkos viharairól, mint senki más. De egyszer Gorkiban, valakinek a gyerekeit simogatva, azt mondotta:

— Igen, ezek már jobban fognak élni, mint mi: sok mindent, amit mi átélünk, ők már nem fognak átélni. Az ő életük nem lesz ilyen kegyetlen.

A távolba, a halmok felé nézett, ahol a falu terpeszkedett és elgondolkozva hozzáfűzte:

— És mégsem irígylem őket. A mi nemzedékünknek olyan munkát sikerült végeznie, mely történelmi jelentőségénél fogva csodálatos. A mi életünk kényszerű kegyetlenségét valamikor megértik majd az emberek és helyeselni fogják. Mindent megértenek majd, mindent!

A gyerekeket óvatosan, valami különösen könnyű és óvatos érintéssel símogatta.

★

Valamelyik nap meglátogattam és látom: az asztalán a „Háború és béke" egy kötete fekszik.

— Igen, Tolsztoj! Kedvem kerekedett elolvasni a vadászjelenetet és közben eszembejutott, hogy írnom kell egy elvtársnak. Egyáltalán nem jutok az olvasáshoz. Csak ma éjszaka olvastam el a maga könyvét Tolsztojról. Milyen óriás, mi? Milyen hatalmas figura! Ez aztán a művész, apám... És — tudja, hogy mi a csodálatos? Amíg ez a gróf nem jött, nem volt valódi paraszt az irodalomban.

Aztán összehunyorított szemmel rámnézett és azt kérdezte:

— Kit lehetne melléje állítani az európaiak közül?

És maga felelt a kérdésre:

— Senkit.

És kezeit dörzsölve, elégedetten nevetett.

★

Gyakran észrevettem nála, hogy büszke az orosz művészetre. Néha úgy tűnt fel nekem, hogy ez a vonás furcsa és idegen Leninben, sőt naiv... De aztán megtanultam, hogy a munkásnép iránt érzett, mélyen rejtett, örömös szeretet visszhangját lássam benne.

Capriban figyelmesen nézte, milyen óvatosan bogozzák ki a halászok cápák-megtépte összebogozott hálóikat és megjegyezte:

— A mieink szaporábban dolgoznak.

És mikor kételkedtem benne, Lenin kissé ingerülten mondotta:

— Hm-hm, mondja, nem felejti el maga itt Oroszországot?

★

V. I. Lenin és A. M. Gorkij Capri szigetén. (M. Grugyeca festménye)

V. A. Desznickij-Sztrojev mesélte nekem, hogy egyszer Lenin társaságában Svédországban utazott és a vasúti fülkében egy Dührerről szóló német monográfiát lapozgatott.

A fülkében ülő németek megkérdezték, micsoda könyv ez? Aztán kitűnt, hogy semmit sem tudtak nagy művészükről. Lenin szinte ragyogott az örömtől és büszkén mondta Desznickijnek kétszer is:

— Nem ismerik a saját nagyságaikat, mi pedig ismerjük őket!

Egy este Moszkvában J. P. Peskova lakásán, Lenin Beethoven-szonátákat hallgatott Iszáj Dobrovolin előadásában és ezt mondta:

— Nem ismerek az „Appassionata"-nál szebbet, minden nap meghallgatnám. Csodálatos, szinte nem emberi zene ez. Mindig büszkén, sőt talán naivan gondolom: ilyen csodákat hoz létre az ember!

Hunyorgatva elmosolyodott, aztán szomorúan fűzte hozzá:

— De nem tudok gyakran zenét hallgatni — az idegekre hat. Az ember szeretne kedves butaságokat mondani, szeretné símogatni az emberek fejét, akik ebben a piszkos világban élve ilyen gyönyörűt tudnak alkotni. Ma viszont nem szabad símogatni az emberek fejét — leharapják a kezedet, az emberek fejét ütni kell, könyörtelenül kell ütni, bár a mi ideálunk az, hogy minden, emberen elkövetett erőszaknak véget kell vetni. Hm-hm — pokolian nehéz dolog ez!

Csodálatos csökönyösséggel több mint egy évig sürgetett, hogy hagyjam el Oroszországot és én bámultam, hogy neki, aki annyira el van foglalva, eszébe jut, hogy valaki valahol beteg, hogy valakinek valahol pihenésre van szüksége.

Már beszéltem Leninnek az elvtársakkal szemben tanúsított figyelmességéről, mellyel még a kellemetlen apróságokat is észrevette életükben. Leninnek ebben az érzésében sohasem fedeztem fel azt az önző gondoskodást, amellyel az okos gazda kezeli becsületes és ügyes munkásait.

Nem, Lenin figyelme az igazi elvtárs szívből jövő figyelmessége volt, a magával egyenlőnek tartott ember iránti szeretete. Én tudom, hogy Lenin és pártjának még legkiválóbbjai közt sem lehet egyenlőségi jelet húzni, de mintha Lenin maga ezt nem tudta volna, azaz jobban mondva nem akarta tudni. Élesen lépett fel az emberekkel szemben, a vitákban kegyetlenül kinevette, sőt néha mérgezett gúnnyal kezelte őket: ez igaz. De hányszor beszélt a legőszintébb csodálat hangján olyan emberekről, akiket tegnap lehordott. Csodálta tehetségüket, morális erejüket, nehéz és kitartó munkájukat az 1918—1921-es évek pokoli körülményei között, munkájukat, amit minden ország és minden párt kémjeitől környezve végeztek, az összeesküvések közepette, melyek mint gennyes daganatok borították el az ország háborútól legyengített testét. Ezek az emberek pihenés nélkül dolgoztak, keveset és rosszul ettek és állandó izgalmak között éltek.

De Lenin maga, mintha nem is érezte volna e körülmények súlyát s annak az életnek izgalmait, melyet legmélyebb alapjaiban rázkódtatott meg a polgár-

háború véres fergetege. És csak egyszer, M. F. Andréjevával beszélgetve tört ki belőle — mint Andréjeva beszéli — valami panaszkodás-féle:

— Mit csináljunk, kedves Andréjeva? Harcolni kell. Nehéz? Persze! Maga azt hiszi, hogy olykor nekem is nem nehéz? Nehéz — de még mennyire! Nézze meg Dzerzsinszkijt! — hogy néz ki ez az ember? De mit csináljunk? Legyen nehéz, de a fő, hogy legyűrjük a nehézségeket.

Egyszer szóltam Leninnek, hogy menjünk ki a tüzér-főparancsnoksághoz megnézni egy bolsevik volt-tüzér találmányát, egy olyan készüléket, amely a légelhárító ütegek tüzelését szabályozza.

— Mit értek én ahhoz? — kérdezte Lenin, de velem jött.

Egy sötét szobában, az asztal körül, melyen a készülék állott, vagy hét komor tábornok ült, csupa ősz, bajuszos, öreg tudós. Lenin szerény civilruhás alakja valahogy elveszett köztük. A feltaláló elkezdte a találmány konstrukcióját magyarázni, Lenin két-három percig hallgatta és jóváhagyóan mondta:

— Hm-hm — és olyan könnyedséggel, mintha politikából vizsgáztatná, kezdte kikérdezni a feltalálót.

— És hogyan érte el a célzókészülék egyidejű kettős működését és nem lehetne-e az ágyúcsövet automatikusan összekapcsolni a mechanizmussal?

Kérdezősködött a lövedék rádiusza felől és még egyébről — a feltaláló és a tábornokok élénken magyarázták neki a dolgokat, másnap pedig a feltaláló a következőket mesélte:

— Jelentettem a tábornokoknak, hogy maga eljön egy elvtárssal, de nem mondtam meg, hogy ki az az elvtárs. Nem ismerték meg Iljicset és valószínűen el se tudták képzelni, hogy Lenin csak úgy, minden lárma, pompa, kíséret nélkül jelenjék meg. Kérdik tőlem: mérnök ez az ember, vagy professzor? Lenin? Borzasztóan csodálkoztak. — Hogyan? Nem úgy néz ki! És — engedje meg — honnan ismeri ő a mi bölcseségeinket? Úgy tette fel a kérdéseket, mint valaki, aki ért a technikához. Misztifikáció! Azt hiszem, nem is hitték el mindvégig, hogy Lenin járt közöttük...

Lenin pedig hazafelé menet élénken nevetgélt és a feltalálóról beszélt:

— Lám, hogy tévedhetünk az emberek értékelésében! Tudtam, hogy ez egy régi, becsületes elvtárs, de azt hittem, azok közül való, akik nem találnák fel a puskaport. S most kiderül, hogy éppen ilyesmire használható. Legény a talpán! Nohát ezek a tábornokok, hogy bámultak rám, amikor kételkedtem a találmány gyakorlati értékében. Készakarva csináltam — azt akartam megtudni, hogyan értékelik ezt a szellemes jószágot.

Kacagott, aztán azt kérdezte:

— Maga azt mondja, hogy ennek az elvtársnak van még egy másik találmánya is? Miről van szó? Az ilyen elvtársaknak nem szabad egyébbel foglalkozniok. Hej, ha megvolna a lehetőségünk arra, hogy az összes ilyen technikusoknak ideális munkaviszonyokat biztosítsunk! Húsz év mulva Oroszország lenne a világ legelőrehaladottabb országa!

Lenin orosz volt, aki sokáig élt Oroszországon kívül és figyelmesen tanulmányozta országát, mely messziről színesebben és fényesebben látszik. Helyesen értékelte az ország potenciális erejét, a nép rendkívül tehetséges voltát, mely még kevéssé jut kifejezésre, mert nehéz és szűkös multja során még nem ébredhetett életre, de mely a fantasztikus orosz élet sötét alapján mindenütt aranyos csillogással ragyog.

Lenin, a világnak ez az igazi nagy embere — meghalt. Halála nagyon fájt azoknak, akik ismerték, nagyon fájt.

De a fekete halál még élesebben kidomborította az egész világ előtt Leninnek, mint az egész világ dolgozó népe vezérének jelentőségét.

. . . És még nem volt ember, aki olyan igazán rászolgált volna a világ örök emlékezetére, mint ő.

Lenin meghalt. De eszének és akaratának örökösei élnek. Élnek és olyan sikeresen dolgoznak, ahogy a világon még senki, soha, sehol nem dolgozott.

1930 június

MAJAKOVSZKIJ

LENIN

(Részlet
a költő „Vladimir Iljics Lenin" című
rapszódiájából)

Pityergő bolsevik —
furcsa e kép,
sírás
a bolseviknak
nem szokása.
Kiállíthatnák
s tódulna a nép
ezrével,
hogy a csodát lássa.
Csillagokat égettek,
ötágúakat,
hátunkra
lengyel páni hordák,
Mámontov bandái —
ki kezükbe akadt,

a bolsevikot
egy szálig
elevenen
sírgödrökbe hordták.
Mozdony-kazánokban
égettek bennünket
a japánok,
a torkunkba
forrón öntötték az ólmot:
„A bolsevik
— ha bír —
most beszéljen!"
S a bolsevik-torok,
míg égett,
két szót szóllott:
„A kommunizmus —
éljen!"
Kipróbált, edzett
vasemberek,
tolongva,
egymás hátán-hegyén,
ünnepi gyűlésre
gyülekszenek,
mint szokták,
január huszonkettedikén.
Beszélgetnek,
nevetnek,
vitatkoznak,
izgatja őket
napi kis ügyek láza.
Kezdjék már!
ideje!
mit várakoznak?
Vár,
zúg,
siettet
a szovjetülések háza.
De az elnöki székek
ma mért üresek?
Szeme mért vörös,
mint zsöllyék bársonya,
soknak?

S Kalininnel
mi történt?
Baja esett?
Izgatott emberek
ide-oda
mért futkosnak?
Baleset?
Meghalt . . .
Ő?
Nem! Nem lehet!
Ő?
Az egyetlen . . .
kihez nincs hasonló!
Inog a tető
a fejünk felett . . .
Végünk van . . .
Lecsap ránk,
mint fekete holló.
Lehorgadtak
mélyen
mind-mind
a fejek.
Még mélyebbre
fejetek
földig hajtsátok !
Ragyogó csillárok
fénye veszett,
Lángjukban
feketén
reszket az átok.
Csenget a csöngő,
bár nincs kinek.
Erőt vett magán
és fölállt Kalinin.
De hiába parancsol
a könnyeinek :
arcáról letörli,
bajszáról lenyalja,
de ott csillognak
a szakálla szélin.
Szörnyű tudás terhe
kínozza őt,

vér nyomja agyát,
alig tud beszélni:
— Tegnap
tíz perccel hét óra előtt
Lenin elvtársunk megszünt élni!
Ez az év
olyan dolgokat
látott,
aminőket
látni
más száz se fog.
Mély gyászba döntött
egy világot,
évszázadok
gyászolják
ezt a napot.
A napot,
mikor a vas is
felnyögött,
mikor a bolsevikok
zokogtak,
mikor a szörnyű hír mögött
titkos rúgóit
keresték
okoknak.
Mikor?
Miért?
Hogyan?
Mért nem beszélnek?
Száz kínos kérdés
a lelkeket rázza.
De ravatali-némán
mered az égnek
az uccák fölött
a Nagyopera háza.
Az örömöt
csigafogaton húzzák,
de viharként rohan
a bánat.
Tág szűrőjén át
az ujságszitának

sűrű fekete hó
vonta be az uccát.
Gép mellett
a munkás
legörnyed,
agyát,
mint golyó
a hír átjárja.
Mintha öntené valaki
a könnyet
pohárral
a szerszámjára.
S a paraszt,
ki keményen
harcolta harcát
s halállal szembe
már nem egyszer nézett,
asszonyától
elfordítja az arcát.
De hiába bújik,
hiába tagad:
elárulja
tolvajműve a kéznek —
a szétmázolt piszok
a szeme alatt.
Emberek,
akik vasból voltak
tegnap,
most
fejüket vesztve,
az ajkuk rágják.
Öreges-komoran
néz ma a gyerek
és -- megtagadva
komoly ősz szakállát,
tacskó módjára
az agg pityereg.
Virraszt a föld,
nem tud nyugodni,
nem.

Méhében
viharok
kérdőn zakatolnak,
nem érti,
ilyet még nem ért soha:
fagyos Moszkvában
kicsi szoba,
szobában koporsó
és benne pihen
nagy fia — és apja —
a forradalomnak.
Vége!
Vége!
Vége!
De ki hiszi el?
Lázad az agy
s a szív harcolva tagad.
Koporsóban,
nézzétek,
most viszik el
végig a városon
— üveg alatt! —
végig a városon,
amelyből
ő verte ki egykor
az urakat.
Halottat visznek
s amerre halad,
egy, nagy, nyitott seb
az ucca ma itt,
úgy fáj,
úgy ég,
szinte felnyöszörög.
Nem először dobban
e léptek alatt!
Itt
Lenint ismeri
minden kicsi rög!
Még nem feledte
Október rohamait!

A jelszót,
mind,
mit a zászlónkra varrtak.
ő adta nekünk,
a célt elénk ő tűzte.
Itt
minden kő
Lenin szavára hallgat
s utána menni kész, —
ha vízbe,
ha tűzbe.
Itt
Lenint ismeri
apraja-nagyja,
fenyőgallyak helyett
szivek fölött járhat.
Kiket ő vitt harcba,
ő vitt diadalra,
ma —
mindennek ura
a proletárhad.
Itt
a Lenin név
nagy-nagy szeretettel
minden parasztnak
a szívébe írva,
hisz övé a föld ma,
amit Lenin vett el
s miről
gyötrött apái
álmodnak a sírba.
S Vörös-tér földjéből
a kommunárok
mintha ezt suttognák :
— Te kedves, te drága !
Csak te élj,
s a sorstól
többet nem kívánunk
és szívesen mennénk
akár száz halálba !

S ha most
valami csuda
történne itt,
hogy halálunk árán
ő életre kelhetne,
az ucca
megnyitná zsilipeit
s úgy szórná
a halál önkénteseit,
hogy dalos seregük
itt mindent ellepne.
De csudák
manapság
nem történnek.
Halott Lenin . . .
Koporsó . . .
görnyedő vállak
Ember volt:
rabja az emberi végnek.
S most halott.
Vigyétek, emberek!
És sírjatok,
gyászoljátok —
gyászát az emberiségnek.
Ilyen drága terhet
soha eddigelé
nem hordtak még hátukon
az óceánjaink,
mint ez a vörös koporsó,
munkások
bús palotája felé
mely úszik,
evezve zokogó indulók hullámain.
Díszőri helyét
még el se foglalta
a ravatal mellett
a kipróbált lenini gárda,
de Moszkva uccáin
mérföldes szalagba
— Tverszkáján,
Dmitrovkán
keresztül-szaladva

emberek tömege
a sorát már várta.
Tizenhétben . . .
emlékszem :
nagy hidegek
Kenyérért
az ember nem küldte a lányát
Majd holnap eszünk!
De itt?
Betegek,
aggok,
gyerekek,
a fagyos sort állják.
Falu és város
egymás mellett,
hol kemény,
férfias,
érett,
hol riadt,
gyerekes léptekkel
parádés menetben
mennek,
mennek . . .
Milliók-állította
eleven mérleggel
így zárul
a lenini élet.
S úgán kel a nap
kancsalon
fényesen,
sugarait
ráveti a ravatalra.
Mintha csak
gyászolón,
bánattal terhesen.
reményük-vesztetten,
vigaszra éhesen
bús kínai kulik
járnának arra.
És nappal lett
az éjszakából,

összezavarodtak
napok és órák
régen.
Nem éjszaka ez már
s nem csillagok éjjeli égen:
Lenint siratni
elbúcsúztatni
a négerek jöttek át
Amerikából.
Ilyen fagy még nem volt —
égeti a talpukat.
S a fagyban
emberek
napszámra tolongnak.
De:
hogy melegedni csapkodnák karjukat —
ki tartana ilyet
itt
illendő dolognak?
Szúr,
csíp,
gyötör a fagy,
űzi kegyetlenül
— hogy próbára tegye! —
játékát a néppel.
Betör a tömegbe,
közébük vegyül
s az oszlopok mögé
velük együtt lépdel.
És nő a lépcsőzet,
már zátonnyá nőtt.
S elhallgat az ének,
lehellet eláll.
Félelmetes mélység:
a lábunk előtt
szörnyű szakadék,
feneketlen mélység
négy lépcsőfoka áll.
Szörnyű szakadék!
A túlsó partjáról
ezeréves multból
még idehallatszik

hangos aranycsengés
és rabszolgasóhaj,
az innenső szélén —
Lenin koporsója
s azon túl —
a kommün pirosló alakját
rajzolja a távol.
Mit látni?
Redőit a homlokának
s ott túl...
ködön át...
egy nőalakot...
Lehet:
száraz szemek
többet is látnának,
de ilyen szemeket
én
nem láttam ott.
S a drága halottra,
mint szemfedél,
bús zászlók
búcsúzva borúltak:
„Pihenj hát, bajtársunk,
emléked él,
becsülettel jártad meg az utat."

Fordította: Sík Endre

ISMERT ÍRÓK ÉS KÖZÉLETI SZEREPLŐK LENINRŐL

LENIN ÉS SZTÁLIN

Valahol Oroszországban élt (s néha Európába is ellátogatott) egy hatalmas vezér, minden forradalmárok nagy testvére. Leninnek nemcsak a hivatalos hatóságokkal kellett harcolnia, de saját pártbeli társainak jelentékeny részével is. Lenin azt követelte — s éppen ez volt az ő nagy műve, az ő nagy gondolata, mely minden mást átfogott — hogy a forradalmárok megalkuvást nem ismerő, tiszta, szigorú és egységes forradalmi pártot alkossanak, mely hozzáférhetetlen minden kompromisszum számára. Lenin azt mondta, hogy csakis ilyen párt valósíthatja meg a világ átalakításának feladatát s hogy a mozgalom főkérdése éppen ennek a pártnak a létrehozása.

. . . Lenin, ez a csaknem emberfölöttien tisztánlátó agitátor és sokoldalú államférfi, aki a legkülönbözőbb helyzetekben hibátlanul és teljes mértékben meg tudta valósítani a forradalmi elméletnek és gyakorlatnak összekapcsolását — mindig a marxizmus alapján cselekedett. Lenin és Marx — két óriási koncentrikus egyéniség, akik mindketten azon a pályán mozogtak, melyet az idősebbikük megrajzolt. Lenin alkotó lángelméje a szocialista elméletnek forradalmak (majd pedig forradalmi rendszer) formájában való megtestesítésében nyilatkozott meg . . .

Lenin nem volt szónok a szó mindennapi értelmében. Nem szónokolt, hanem egyszerűen beszélgetett a hallgatóságával. Egyes mozzanatoktól (így például az októberi napoktól) eltekintve, amikor arról volt szó, hogy közvetlenül mozgásba kellett hozni a tömegeket, amikor rettentő erőt kellett latbavetni a hatalmas emberáradat irányítására — Lenin csaknem teljesen gesztusok nélkül beszélt. A kongresszusokon fellépése mindig tartózkodó, sőt szinte „száraz" volt. Csupán arra törekedett, hogy meggyőzze hallgatóit, hogy saját gondolatait hallgatóinak tudatába is beágyazza. De ezt nem külső formákkal, hanem a lényeggel, nem gesztikulálással és szójátékokkal, hanem beszéde tartalmának világosságával és súlyával igyekezett elérni. Azt lehet hát mondani, hogy azok a szónoki pózok, melyekben Lenint rendszerint ábrázolják, nem egészen felelnek meg a valóságnak. Az életben Lenin sohasem gesztikulált úgy, mint azt bronz- és márványszobrai mutatják.

Azt az egyszerű, világos és mindent kimerítő beszédmódot, mely Lenint jellemezte, Sztálin is ösztönszerűen a magáévá tette. S ettől a beszédmódtól sohasem tért el.

. . . Mint villámcsapás a derült égből, úgy ért bennünket Lenin halála. 1924 január 21-én halt meg, ötvennégy éves korában. Azoknak, akik a mindennapi munkában közvetlen kapcsolatban álltak vele, ez szinte hihetetlennek tűnt föl. A halál arra kényszerít bennünket, hogy higyjünk a hihetetlenben. Nem tudták elképzelni, hogy elhagyta őket az az ember, aki az egész orosz forradalmat megtestesítette, aki ezt a forradalmat agyában hordta ki, előkészítette, megvalósította és megmentette, Lenin, a történelem egyik legnagyobb és minden szempontból legtisztább alkotó egyénisége, az az ember, akinél többet még senki sem tett az emberekért . . .

Mióta fennáll a szovjethatalom, Sztálin, amikor a szükség úgy kívánta, helyettesítette Lenint s most, hogy Lenin nincs többé, továbbra is betölti a helyét.

S ez mindenekelőtt azért lehetséges, mert Lenin már régen megteremtette a maga képmását — a párt személyében. Lenin sajátkezűen kovácsolta ki a pártot annak minden részletében, szilárdnak és szélesméretűnek, olyannak, amely hatalmas támaszpontokkal rendelkezik és győzhetetlenül nyomul előre ; Lenin a pártot tette a vezetés forrásává.

Tévedne, aki azt mondaná, hogy Lenin pótolhatatlan volt. Bármennyire emberfölöttien nagy is volt Lenin — a párt lényege az, hogy nem ismer pótolhatatlanságot. Mikor Lenin megszűnt élni, munkáját más vette át . . .

. . . Az ember halála után csak a földön él tovább. Lenin él mindenütt, ahol forradalmárok vannak. De azt mondhatjuk : senkiben sem testesültek meg annyira Lenin gondolatai és szavai, mint Sztálinban. Sztálin a ma Leninje.

Henri Barbusse

(1935)

. . . A történelem ismeri a cselekvésnek olyan mestereit, ismer olyan népvezéreket, akik két részre osztották az életüket : életük egyik felét a cselekvésnek szentelték, másikat az elme játékainak, melyekhez pihenés gyanánt menekültek a cselekvés mezejéről. Az ilyenfajta embereknek egyik talán legnagyobb példája, Julius Caesar volt. Mikor cselekedett, teljesen odaadta magát a cselekvésnek — s még hozzá minő cselekvésnek ! Neki azonban éppúgy, mint az angol államférfiaknak, „weekend"-re volt szüksége, amikor szünetet tartott és szép gondolatokkal, szép beszédekkel foglalkozott, Ciceróval társalgott. Rómának és Galliának ez a meghódítója lényegében dilettáns volt s lelkében mindvégig az is maradt, számára maga a cselekvés is csak játék volt — a legnagyobbszabású s emberhez, igazi emberhez legméltóbb játék, vagyis lényegében illúzió.

Leninnek nem voltak illúziói. Ő nem menekült illúziókhoz. Neki hatalmas és állandó érzéke volt a realitások iránt s az olyan emberek, akiknél ez az érzék hiányzott, akik menekültek a cselekvéstől, Lenint hangtalan nevetésre késztették, mely gúnynak, jóindulatú szánakozásnak és némi megvetésnek volt a keveréke. Olyasfélekép tekintett Lenin az ilyen emberekre, mint ahogy az erős férfiember tekint gyerekes, „infantilis" elméjű éltes emberekre.

Ezt a realitás-érzéket vitte be Lenin a művészeti ábrándozásba is. Szerette a művészetet, egyáltalán nem volt közönyös iránta, mint ahogy egyesek állították. *„Kitűnően ismerte és nagyon szerette a klasszikusokat."* Újra, meg újra átolvasta Tolsztoj munkáit és élvezte azokat, büszke volt Tolsztojra, mint honfitársára s mint olyan emberre, akinek gondolatai egy úton haladnak az övéivel. Bár Lenin nem tartotta magát kompetensnek a modern költészet kérdéseiben, de mégis elég érzéke volt hozzá, hogy megérezze Majakovszkijban szövetségesét és tapsoljon a költő maró politikai szatirájának. S hogy megragadta a zene ! Milyen szenvedéllyel tudta hallgatni. Ki tudná felejteni meleg szavait, melyeket Beethoven „Appassionata"-járól mondott ! Úgy szerette és olyan erősen átérezte, hogy védekeznie kellett hatásától . . . A művészi ábrándozás természetesen számára sem volt idegen. De mert harcot folytatott — s ez a harc volt életének törvénye és főfeladata — azt akarta, hogy a művészi ábrándozás is éppenúgy, mint az ő ábrándjai, erőt és támogatást jelentsen a harc számára és mindig kivegye részét a cselekvésben.

És tényleg : a művészet mindíg résztvesz korának harcaiban, még akkor is, amikor azt erősítgeti, hogy távoltartja magát a harctól s felragasztja magára a gyerekes vignettát : „Művészet — önmagáért." Hazudik ez a jelmondat. Távoltartani magát az embernek a harctól, ez annyit jelent — akár tudatában van ennek az ember, akár nem — mint Pilátus módjára

mosni a kezét a szociális igazságtalansággal szemben, annyit jelent, mint szabad kezet engedni az elnyomóknak és hallgatagon támogatni a leigázottak elnyomását . . .

. . . Senki sem világította meg jobban, mint Sztálin Leninről írott visszaemlékezéseiben Leninnek azt a vonását, mely őt még a forradalmi pártok legtöbb teoretikusától és vezérétől is megkülönbözteti : megszakítás nélküli kapcsolatát a tömegekben működő elemi erőkkel.

Lenin állandóan kapcsolatban állott a tömegekkel és semmi sem foszthatta meg azok alkotó erejébe vetett rendíthetetlen hitétől. Sztálin idézi Lenin találó szavait, melyeket egy elvtárssal folytatott beszélgetésben mondott, aki „forradalmi káosz"-tól tartott és azt mondta, hogy „a forradalom után helyre kell állnia a normális rendnek". Lenin erre gúnyosan jegyezte meg : *„Baj, ha olyan emberek, akik forradalmárok akarnak lenni, elfelejtik, hogy a legnormálisabb rend a történelemben a forradalom rendje"* . . .

Sztálin hozzáteszi : „Hit a tömegek teremtőerejében — ez Lenin működésének az a sajátossága, amely lehetővé tette számára, hogy az elemi erők értelmét felfogja s mozgásukat a proletárforradalom medrébe irányítsa."

Ez a legnagyobb tehetség, mellyel a cselekvés embere csak rendelkezhetik. A tudomány emberének szintén ez a feladata : megérteni az elemi erők lényegét, azok mozgatóerőit s mozgásuk törvényeit és irányát, hogy az elemi erőket kormányozni lehessen.

Ez legyen legfőbb törvénye a művészetnek is. Ha a művészek többsége túlgyönge is ahhoz, hogy ezt az elvet elfogadja, a legnagyobb művészek mindig ösztönszerűen ezt az irányelvet követték. Minden idők egyik legnagyobb festője Leonardo da Vinci ezt az elvet tette meg jeligéjének : „Tramutarsi nella propria mente di natura" („Átformálni saját elménket a természethez").

A nagy művészek, mint Leonardo da Vinci és Tolsztoj, a természet eleven erőivel számolnak. A cselekvés nagy mesterei, a Leninek, a társadalmi élet törvényeivel, ritmusával és életrendjével számolnak, melyek elősegítik és támogatják az emberiség örök tökéletesedését.

Romain Rolland

(„KORTÁRSAK" 1936)

Lenin nagyon egyszerű, nagyon határozott ember volt, ugyanabba a formába öntötték őt is, mint Lincolnt és Cromwellt ; nagy ember volt, tudatában volt világtörténelmi jelentőségének, de sohasem nézegette magát a történelem tükrében, nem volt egyetlen hamis gesztusa sem, nem játszotta a hőst, nem tartott hisztérikus szónoklatokat. Tudással, hatalmas értelemmel, a gyors döntés és az eltökélt cselekvés erejével, példátlan merészséggel rendelkezett. De egész jellemének talán legcsodálatosabb vonása az volt, hogy ő is olyan ember volt, mint a többi. Senki sem vetette úgy meg a felsőbbrendű embernek még a gondolatát is, mint Lenin és még mélyebb undort váltott ki belőle az az álkultúra és olcsó filozófia, melyeken ez az elmélet felépül . . .

Lenin attól az időponttól kezdve, amikor megkezdte politikai tevékenységét, egészen haláláig fáradhatatlanul harcolt az opportunizmus ellen, vagyis az ellen, hogy a munkásosztály politikájába más osztályok elméletét és világnézetét hozzák be. A narodnyikok ellen indított háborúja, hosszú harca a mensevikek ellen, harca Trockij ellen, megsemmisítő erejű fellépése a háború alatt és a forradalom után a jobb- és „bal"-oldali elhajlók ellen — mindez Lenin ama szilárd meggyőződéséről tesz tanúságot, hogy a munkásosztály történelmi feladatát csak úgy teljesítheti, ha szigorúan követi a forradalmi marxizmus által kijelölt utat . . .

Mindennapi életében és ízlésében Lenin „régimódi" volt, az irodalomban és a zenében a klasszikusokat, Tolsztojt, Balzacot, Dickenst, Beethovent szerette.

Kevés ember van, aki olyan munkabírással rendelkeznék, mint Lenin, ennek ellenére azonban mindíg racionálisan, rendszeresen dolgozott. Rendszerint reggel kilenc óra körül kelt fel, elolvasta az újságokat vagy átnézte az új könyveket, amelyek figyelmét felkeltették. Ez eltartott tizenegy óráig, amikor megkezdődött tulajdonképpeni munkanapja : fogadta az embereket, beszélgetett velük, tanácsokat adott a forradalom korszakát élő óriási ország életének ezerféle kérdésében, aztán résztvett a párt Központi Bizottsága és a Politbüro ülésén, cikkeket írt (egészen a betegségéig csak nagyon ritkán diktálta cikkeit), beszédeire készült. Ritkán hagyta el dolgozószobáját késő éjszaka előtt és gyakran hajnalig is ott ült. Lenin minden beszéde, röpirata vagy cikke szilárd, kristálytiszta gondolatokat foglal magában olyan problémákról, amelyek a világ politikusainak kilenctized részét zavarba hoznák. Stílusa gondolataihoz hasonlóan szilárd és világos, egyszerű és egyenes, telve világos és egyszerű hasonlatokkal, elmességgel és humorral.

Ez a hatalmas energiájú ember, aki nagyon szerette a természetet

és a gyerekeket, ez az éleshumorú és a társalgásban közvetlen ember, aki amellett impulzív is tudott lenni, ez a temperamentumos ember, aki azonban temperamentumát mindíg törhetetlen akarattal és férfiasan tartotta féken, ez az ember, akiben a lángész minden ismérve egyesült, de a lángelméknek tulajdonított affektálás nélkül, aki tudott szeretni s akit határtalanul szerettek — ez az ember új korszakot nyitott meg az emberiség történetében; egyszemélyben filozófus és népvezér is volt; mint a tömegek vezére szerette a tömegeket s éppen azért, mert szerette a tömegeket, gyűlölte a képmutatást, a sokaknak kevesek által való kegyetlen kizsákmányolását és elnyomását.

Ralph Fox

(„LENIN ÉLETRAJZA" 1933)

LENIN HATÁSA NYUGAT ALKOTÓERŐIRE

Az összes hírek közül, melyek Szovjetoroszországból jöttek, a legmegrendítőbb volt az első zavaros jelentés Lenin haláláról.

Lenin meghalt. Mindegyikünk ösztönösen érezte, hogy ez könyörtelen tény. Nem kósza hír volt ez, hanem közlés: mindenkinek.

Láttam egy rongyos ruhájú munkást, aki megtorpant, mintha súlyos sorscsapás érte volna, mikor tudtára adták a hírt. S arra gondoltam vajjon képzelhető-e más hír, mely ugyanilyen súlyos csapásként hatna az egész világra, az egész emberiségre? Mindenütt, ahol emberi élet lüktet, láttam egyszerű embereket, akiket ugyanígy lesujtott, megdöbbentett ez a hír... De ezek az emberek, ha fiuk született, Leninről nevezték el. Lenin volt legbiztatóbb reményük..

Évszázadokon át nem volt még egy ember, aki olyan méretekben tudta volna mozgásba hozni az emberek gondolatát és érzéseit, mint Lenin. Az utóbbi két évtizedben mindenütt, a földteke bármely pontján, mindenki ajkán felhangzott a neve: az egyszerű nép szeretettel ejtette ki a nevét, az uralkodók és elnyomók pedig gyűlölettel. Nyugat-Európa alkotó elméi, mind a művészet, mind az irodalom és a tudomány terén, nagy többségükben még nem tudták felfogni Lenin óriási jelentőségét. Talán azért, mert hiányzik belőle a nagy szellemek elbizakodottsága, talán azért, mert túlságosan emberi. Mind elismerik Lenin nagyságát, bár túlságosan egyszerűnek tartják, mert sohasem ölt magára táltosi jelmezt, hanem az emberiség legnagyobb problémáiról is oly egyszerűen beszél, hogy azt

V. I. Lenin beszéde 1917 április 3-án a finnlandi pályaudvaron egy páncélautóról. (V. Szerov festménye)

bárki megértheti. S hozzá nem elvontan elmélkedik ezekről a problémákról, de valóban meg is oldja őket. A filozófiai okoskodásokat tettekre váltja, felborítja a régi iskolák hagyományait!

Igaz, hogy ma már megjavult a helyzet. A kultúra képviselőinek legjobbjai, különösen azok, akik az Októberi Forradalom utáni korszakban nőttek fel, Lenin tisztelőinek vallják magukat és fokozatosan az új társadalmi rend tudatos harcosaivá lesznek. Svédországban tehetséges fiatal írók s művészet-teoretikusok egész raja áll a lenini világnézet hatása alatt és vesz részt a proletariátus harcában. Az Amerikai Egyesült Államokban az irodalom nagyszerű újjászületése szakaszába érkezett, ami szintén Lenin hatásával függ össze. S nálunk Dániában is a kultúrfront ifjú harcosainak legjobbjai, kisebb vagy nagyobb mértékben, a lenini tanok hatása alatt állanak.

De még erősebb Lenin hatása az egyszerű munkásra, akinek ehhez nem kell az átnevelés bonyolult folyamatán keresztülmennie. A régi világ proletariátusa növekvő erejét és aktivitását teljes egészében Leninnek köszönheti, a nagy kinyilatkoztatónak és alkotónak, akinek nincs párja a történelemben és Lenin gyermekének : a Szovjetuniónak.

A dolgozó tömegek élenjáró emberei, mind a kultúra képviselői, mind az egyszerű munkások, Leninben osztályuk és mozgalmuk legnagyszerűbb vonásainak megtestesülését látják ; a harcoló proletariátus legértékesebb tulajdonságait Leninben leli fel : hitét, törekvését, eszméit, melyek Leninnél valódi nagyságukban és ragyogó fényben mutatkoznak meg.

Sőt az a tömeg is, amely még nem ébredt fel, vagy amelyet újból el akarnak bódítani, ösztönösen érzi, hogy Lenin — vérbeli testvére.

Lenin jelentősége a nemzetközi proletármozgalom számára felbecsülhetetlen. Lenin lángesze egyesítette magában a tervezőt és megvalósítót, új célokat mutat a kultúra képviselőinek : a passzív szemlélet világából a cselekvés, a tettek világába vezeti őket. A proletariátus felszabadító harca új lendületet kapott. A munkásmozgalmat nem lehet többé visszafordítani. Lenin életet lehelt azokba az erőkbe, melyek az emberiség haladásáért harcolnak.

Martin Andersen Nexö

(1938 december)

LENIN

Olyan ember volt, aki egész életét, minden gondolatát tudományos kutatásoknak és a jobb társadalmi rendért folyó harcnak szentelte s aki végül a legnagyobb lehetőséget kapta meg, mely valaha is osztályrészül jutott a haladás profétáinak: egy azelőtt elmaradt, óriási állam vezetője lett.

Azt tartom, hogy mindennél jobban magára vonta és mindíg is magára fogja vonni az egész világ figyelmét Leninben az a nagylendületű, sokoldalú és világos megértés, mellyel megállapította, hogy mit kell tenni és mit lehet tenni egy ilyen óriási országgal, mely a világnak egy hatodrészét foglalja el s amely a cári zsarnokság eredményeképpen évszázadokkal maradt el Európa és Amerika gazdasági és társadalmi életszínvonala és tudományos fejlődése mögött. Nemcsak a régi despota-rendszert kellett megdönteni, de meg kellett találni ezekben a tömegekben, ebben az országban, a megfelelő embereket és eszközöket egy olyan társadalmi rend megteremtésére, amely igazságos és ugyanakkor gyakorlatilag megvalósítható is legyen. A feladat ugyanis abban állt, hogy kielégítve a tömegek legégetőbb szükségleteit, egyidejűen le kellett győzni a zsarnokság szülte előítéleteket, félelmet és vallásos babonát, melyek még mindig hatalmukban tartották az embereket. És még nehezebb volt megértetni ezekkel az emberekkel azt, hogy mit jelent számukra mindaz, amit Lenin tőlük követel.

Mikor 1927 és 1928-ban Oroszországban voltam, a Lenin szellemében egyesült ország egyes vidékein alkalmam volt látni parasztokat és munkásokat, férfiakat és nőket, akik áhítattal hajtották meg födetlen fejüket Lenin szobra előtt, akiben — én legalább úgy értettem — megmentőjüket látták és véleményem szerint jogosan.

A Lenin-felszabadította orosz nép sohasem fogja eltűrni, hogy újból leigázzák, rabszolgává tegyék. Lenin szellemétől áthatva harcolni fog. E harc kimenetelében én nem kételkedem. Lenin és szovjet állama győzni fognak.

Bármi lenne is ennek a harcnak legközelebbi eredménye, Lenin és a Szovjetunió, az a humanitás és igazságosság, amiket Lenin az ország kormányzásába bevezetett, végeredményben győzni fognak. Mert, bár Lenin ma már nincs az élők között, az a társadalmi rend, melyet megalkotott s melyet harcos társai és követői azóta még nagyobbá és erősebbé tettek, sohasem veszhet el a jövő nemzedékek számára.

Theodor Dreiser

(KALIFORNIA, AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK 1940)

LENIN — EURÓPA LEGNAGYOBB ÁLLAMFÉRFIA

Boldog vagyok, hogy hat évvel ezelőtt, amikor az angol sajtó a rágalmaknak olyan özönével árasztotta el Lenint, amelyhez még az 1780-ban George Washington ellen intézett rágalomhadjárat sem fogható — boldog vagyok, hogy én akkor üdvözöltem Lenint egyik neki küldött könyvemre írott ajánlásban, mint Európa legnagyobb államférfiát... Nem kételkedem benne, hogy eljön a nap, amikor Londonban George Washington szobra mellett fognak Leninnek szobrot állítani.

Bernard Shaw

(1924)

TÖRHETETLEN ODAADÁS AZ ÜGY IRÁNT ÉS KÖNYÖRTELENSÉG AZ ELLENSÉGGEL SZEMBEN

Lenin életében az ügy iránt való törhetetlen odaadást látjuk, mellyel elkerülhetetlenül együtt jár a könyörtelenség mindenkivel szemben, aki ennek az ügynek útjába áll. Lenin nem kevésbbé szerette az embereket, mint az ügyet, amelyért harcolt, ezért volt oly nagy alkotó tevékenységében.

Heinrich Mann

(1924)

A LEGNAGYSZERŰBB EMBER

Személyesen nem ismertem Lenint, de láttam azt a rendkívüli hatást, amelyet neve az oroszokra gyakorolt. A legértékesebb tulajdonságok egyesültek benne: mások iránti emberséges érzület, egyszerűség, szerénység s az, hogy a maga számára soha, semmiféle előjogot nem követelt — mindez óriási erkölcsi támaszt jelentett minden orosz, minden kommunista, az egész bolsevizmus számára.

Fridtjof Nansen

(1924)

LÁTTAM LENINT

Lenin! Nagyszerűbb név még nem volt a világon. Olaszországban ismerték ezt a nevet a legeldugottabb falvakban és a legnagyobb városokban, a kaszárnyákban és halásztelepeken, a messzi szigeteken és a hóborította Alpesek között rejtőző kunyhókban.

Érett férfiak és serdülő ifjak, aggok, gyermekek és nők, mind-mind ismerték a dolgozók nagy barátjának nevét. Mindenütt találkoztam ezzel a névvel: a gyárak és börtönök falain, szobrok talapzatán, a római katakombák boltívein.

Ezer és ezer olasz proletárgyerek viseli ezt a nevet. Hány tonna ércet használtak el arcképével díszített jelvények készítésére!

S most végre megláthatom, beszélhetek vele...

Türelmetlenül vártuk a napot, mikor Lenin fog beszélni: mikor meglátjuk, meghalljuk, megszorítjuk a kezét és elmonhatjuk neki, ami a szívünket nyomja...

És végre találkoztam vele a Kreml rengeteg folyosóinak egyikén. Mennyi mindent akartam mondani neki, de amikor végre szemtől-szembe álltam vele, zavarba jöttem és csak ennyit tudtam mondani:

— Jó napot Lenin elvtárs!

— Jó napot elvtárs — mondta és kezet nyujtott. — Ön francia? (Én tudniillik franciául üdvözöltem.)

— Nem, olasz vagyok — feleltem, önkénytelenül anyanyelvemre térve át.

— Én is beszélek egy kicsit olaszul — mondta Lenin, szintén erre a nyelvre térve át. A kongresszus résztvevőinek egész tömege vett körül bennünket.

Később több olasz küldöttel együtt felkerestük Lenint. Egyik elvtársunk, egy nápolyi munkás, üdvözletet hozott neki a gyára munkásaitól és ezt kellett átadnia.

De mikor Lenint meglátta, az izgalomtól egy szót sem tudott kiejteni, megszorította Lenin kezét és sírvafakadt. Lenin szörnyen zavarba jött.

Valahányszor Lenin megjelent az emelvényen, az egész terem harsogott az éljenzéstől. Az összes küldöttek felálltak és dörgő tapsviharral fogadták. Aztán az „Internacionálét" énekelték.

Még egyízben találkoztam vele a Kremlben, egyik ülés után. Németül beszélt, lassan, egyszerűen. Én nem értek németül és izgatottan vártam a fordítást...

Giovanni Germanetto

(„EGY BORBÉLY FELJEGYZÉSEI" 1931)

A PROMETHEUSI MERÉSZSÉG LÁNGELMÉJE

Mindenütt — még Ázsia legsötétebb zugaiban is — száz és százmillió ember látta benne, Iljicsben, a drága testvérben és barátban, tanítómesterben és védőben, reményeinek tüzes világítótornyát.

Lapozzátok át az idők könyvét : volt-e valaha is, valahol is a történelemben ehhez hasonló? Olyan ember húnyt el, akihez fogható több nincsen s lángelméje halála után is győzhetetlen prometheusi merészséggel hív bennünket a holnap felé, hív, hogy teljesítsük kötelességünket.

Maximilian Harden

(1924)

LENIN MŰVÉT SZTÁLIN FOLYTATJA

Lenin alakja olyan gazdag és nagyszerű témákat ad a költőknek, színműíróknak, regényíróknak és kritikusoknak, hogy önkénytelenül is izgalom fogja el az embert.

Lenin alakját a legkülönbözőbb művészi formákban lehet fölidézni, mert hisz' Lenin az Októberi Forradalom megtestesítője, melyből a jövendő összes forrásai nyílnak.

A jövendő pedig biztosítva van, mert Lenin művét folytatja Sztálin, Lenin barátja és tanácsadója, a népek nagy vezére.

Harold Heslop

(1938 december

A MI LENINÜNK

V. I. Lenin és I. V. Sztálin a „Pravda" szerkesztőségében (1917). (B. Scserbakov festménye)

I. BAZSOV

A NAPOS KŐ

(Egy öreg bányász meséiből)

Volt egyszer két testi-lelki jóbarát: Maxim Vahonja és Szádik Uzéjev, akit mindenki csak Szandugácsnak hívott. Az egyik orosz volt, a másik baskír, de a sorsuk egy volt — gyerekkoruk óta ércbányákban, aranybányákban dolgoztak — és mindig együtt. Olyan jó barátok voltak, hogy az emberek nem tudták, hova legyenek a csodálkozástól ennek a nagy barátságnak a láttán. Mert bizony egymásra egy szemernyit se hasonlítottak. Vahonja nagyon erős ember volt, nagyszakállú, szélesvállú, ijesztő nagy ökle volt és akkora lába, mint a medvének. Olyan dörgő hangja volt, hogy ha csöndesen megszólalt, akkor is hétrőfnyire sodorta a legyeket a hangja zúgása, pedig ő maga ugyancsak szelíd ember volt. Szelíd, mint a bárány.

Szádik kistermetű, sovány emberke volt, szakáll helyett két szál szőr pelyhedzett az állán. De keményizmú, szívós legény volt és — nagyszerű vájár. Előfordul az ilyesmi: ránézel, attól félsz, hogy a szél elfújja, a munkában meg nem akad párja. Jókedvű emberke volt. Mindig énekelt, táncolt vagy a tilinkóját fújta. Nemhiába nevezték el Szandugácsnak, ami a mi nyelvünkön fülemülét jelent. Ilyenek voltak Maxim Vahonja, meg Szádik Szandugács, akik együtt taposták az élet útjait.

Családja nem volt egyiküknek sem. Minek ültek volna hát egyhelyben. Fog-

ták a cókmókjukat, tarisznyába rakták a szerszámaikat és útnak indultak. — Gyerünk, nézzük meg, hol élnek jól az emberek — mondja Vahonja.

Szádik vígan lépked mellette és nagyokat kacag :

— Szedd a lábad Maximka! . . . Az új helyen csak a kezünket kell majd kinyujtani és magától ömlik bele az aranypor.

— De mihaszna, ha úgyse marad benne, hisz neked lyukas a kezed — tréfálkozott Vahonja és elkacagta magát : ha-ha-ha !

Igy élt a két testi-lelki jóbarát. Vándoroltak, bejárták a bányákat, lelőhelyeket. Fenékig ürítették az élet keserű poharát : a munkában mind a ketten megrokkantak. Szádik elvesztette a jobbszeme világát. Vahonja megsüketült a balfülére.

Amikor elkezdődött a polgárháború, a két megöregedett jóbarát éppen Kocskar környékén élt, aranyat bányásztak. Amint ez már bányászemberhez illik, mind a ketten persze fegyvert fogtak és mentek harcolni a szovjethatalomért. Amikor aztán Kolcsakot elkergették, a komiszár így szólt hozzájuk :

— Forró köszönet, öreg bajtársak, a szovjethatalom nevében, de most már, mivelhogy munkában töltötték el életüket és munkában is rokkantak meg — térjenek vissza a munka frontjára.

Nem nagyon tetszett ez a két öregnek, de hát mitévők legyenek? Hiszen helyesen mondta a komiszár : meg kell nézni közelebbről, hogy mi történik a lelőhelyeken.

Az Ilmény-hegységben minden van, csak éppen rend nincsen. Lopják, tékozolják ott a nép vagyonát. Látta ezt a két öreg és elhatározta :

— Elmegyünk magához Lenin elvtárshoz. Szakít ő egy kis időt a mi számunkra is.

Felszedelőzködtek, hogy ismét útrakeljenek, de készülődés közben a két öreg összeszólalkozott. Azt mondja Vahonja :

— Mintának csak egy értékes drágakövet kell magunkkal vinni, amit majd beadnak a csiszoldába, no meg aranyport, de mást semmit.

Szádik meg csak saját nótáját fújta :

— Mindenféle-fajta kőből kell egy-egy mintát vinni, mivelhogy tudós dologról van szó.

Sokáig pöröltek, amíg végre megegyeztek, mindegyikük azt pakkol a zsákjába, amit jobbnak tart.

Vahonja igyekezett értékes drágaköveket összeszedni, zirkont, fenanitot. Kocskárba is beszaladt és ott kék euklazitot, meg rózsaszín topázt szerzett, meg aranyport. Akkurátus kis zsákocskát rakott így tele csupa, de csupa drágakővel. Szádik meg megtömött egy akkora zsákot, hogy alig bírta felemelni és csupa olyan kövekkel, hogy csak hozzáértő ember emelné fel, ha útjába kerülne.

Elutaztak Moszkvába. Az utazás, persze, nem ment simán, minden zökkenő nélkül. Egy helyen Vahonja lemaradt a vonatról. Szádik, bár neheztelt rá, mégis nagyon elszomorodott, majd hogy bele nem betegedett. Végre is mindíg együtt

voltak, hát éppen most veszítsék el egymást, amikor ilyen fontos ügyben járnak. De meg a két zsák kő is sok gondot okoz egy embernek. Az emberek körüljárják, kérdezgetik, nem sót visz-e a zsákokban, hogy eladja drága pénzért. Ha pedig megmutatja a köveket, akkor elkezdik faggatni, hogy minek azok a kövek, meg akar-e gazdagodni, vagy valami múzeumnak viszi!? Egyszóval, se vége, se hossza a nyugtalanságnak. No de szerencsére Vahonjának megiscsak sikerült valahogy utólérnie a vonatot, mikor már egészen közel jártak Moszkvához. Úgy megörültek egymásnak, hogy összeölelkeztek, a többi utasnak meg a könnyei potyogtak a nevetéstől. Aztán megint összeszólalkoztak, hogy melyiknek a zsákja ér többet. De most már szelídebben, tréfálkozva pöröltek.

Az első éjszakát Moszkvában, persze, az állomáson töltötték. Reggel aztán elindultak Lenin elvtársat megkeresni. Hamarosan meg is találták és úgy ahogy voltak, a zsákokkal a hátukon mentek be a Népbiztosi Tanács házába.

Kérdezik őket, hogy kicsodák, honnan jöttek, mi járatban vannak?

Szádik felelt a kérdésekre :

— Lenin apánknak akarnánk ezeket a köveket megmutatni.

Vahonja meg közbeszól vastag, dörgő hangján :

— Gazdag terület. Meg kell védeni a tolvajoktól. Otthon nem tudtunk semmi eredményt elérni. Lenin elvtárssal kell beszélnünk személyesen.

Bevezették hát őket Vladimir Iljicshez. Hozzáfogtak, hogy elmondják neki a dolgot, de siettükben folyton egymás szavába vágtak.

Vladimir Iljics hallgatta őket, hallgatta, azután megszólalt :

— Egyszerre csak egy beszéljen, jó emberek ! Látom, hogy ez a dolog komoly államügy, hát jól meg is akarom érteni.

Erre Vahonja kétkézre fogta a bátorságát és kezdte kirakni a zsákból a drágaköveket. A hangja szinte harsogott, ahogy elmondta, hogy melyik követ melyik bányából, melyik vájatból vette és hogy melyiknek mi az értéke.

Vladimir Iljics megkérdezte :

— Mire használják ezeket a köveket?

— Inkább csak dísznek — felelte Vahonja. — Gyűrű, fülönfüggő, nyakék és más mindenfajta ékszer készül belőlük.

Vladimir Iljics elgondolkodott, gyönyörködve nézegette egy darabig a köveket, aztán megszólalt :

— Ezzel még várni lehet.

Most Szádik következett sorra. Kibontja a zsákját és kiszórja a köveket az asztalra, egyiket a másik után és úgy mondogatja :

— Amazon-kő, kolumbit-kő, labrador-kő . . .

Vladimir Iljics elcsodálkozott :

— Úgy látom, különböző országokból valók ezek a kövek.

— Úgy bizony, Lenin apám ! Igazat beszélsz. Ezek a kövek a világ minden tájáról valók. Arra mifelénk még kőből való agyvelők is akadnak. A jeremejevi bányában meg napos követ találtunk.

Vladimir Iljics elmosolyodott és azt mondta :

— Kőagyvelő — az nekünk nem igen kell. Éppen elég van itt nálunk is belőle. Hanem napos kőre — arra szükségünk van. Vidámabbá teszi majd az életünket.

Szádik csak hallgatja ezt a beszédet és buzgólkodva folytatja :

— Tudod, Lenin apám, azért olyan jók a mi köveink, mert a napsugár jól átmelegíti őket. Azon a helyen a hegylánc elfordul és a sztyeppébe nyúlik.

— Mindennél többet ér az — mondta Vladimir Iljics — hogy a hegyek maguk is a nap felé fordultak és a sztyeppét se takarják el tőle.

Vladimir Iljics csengetett és megparancsolta, hogy az összes köveket lajstromba írják és szigorú rendeletet adjanak ki, hogy az Ilmény-hegységben megszűnjék minden lopás s hogy az a hely ezentúl állami birtok, a nép vagyona legyen. Aztán felállt és azt mondta :

— Köszönöm a gondoskodásotokat. Mert nagy dolog ez ! Államügy !

És gondoljátok el : kezet szorított velük.

Azok meg persze csak álltak, mintha a földbe gyökerezett volna a lábuk. Vahonjának egészen nedves lett a szakálla a könnyeitől, mintha harmat lepte volna be, Szádik ritkás szakálla megremegett a meghatottságtól, ahogy egyre csak ezt ismételgette :

— Ó, Lenin apám ! Ó, Lenin apám !

Vladimir Iljics parancsot adott, hogy tegyék meg a két öreget őrnek azon a bányatelepen és nyugdíjat adjanak nekik.

Ma azt a helyet Lenin-telepnek hívják.

P. ZAMOJSZKIJ

PROSKA LEVELE LENINHEZ

I.

Világéletében földhözragadt szegény ember volt Párfén, a Proska apja. Szegény volt, mint a templom egere. Maga se tudta — mert hát sohase tudja azt a szegényember — hogy a szükség mikor költözött be a házába. De ha már egyszer beköltözött — még bunkósbottal is nehéz kiverni onnan. Proska apja örökös inségben élt és egyre csak küszködött. Más ember egy kis ravaszsággal valahogy zöldágra vergődik, de Párfént csak kínozta, marcangolta az inség és sehogy se engedte ki a karmai közül. Ha legalább az inségnek emberformája lenne, hangot adna, mozogna — akkor könnyebb lenne vele verekedni. Akkor Párfén, bár igen békés természetű ember volt, talán mégis jól kupán teremtette volna. De hát az inség láthatatlan. Tán csak nem a halom gyerekbe kötött bele az inség? Vagy elátkozták volna egész családját minden pereputtyával együtt, hogy időtlen időkig az inséggel vesződjék, küszködjék? Pedig mit nem csinált Proska apja : imádkozott is, koldulni is járt, csordát is őrzött, más munkát is vállalt, de az inség csak nem ment ki a házból az istennek se . . . Egy éjszaka még lopni is akart, a más kévéit behordani a tarlóról. Már a gebét is befogta, Proskát is felültette a saroglyába, de aztán mégis meggondolta. Nem vitte rá a lelke.

Nem maradt más hátra, mint hogy felakassza magát.

A tehetős gazdák a faluban csak nevetnek rajta, meg gúnyolódnak :

— Hé, inség! Hogy vág a bajusz?

— Hé, inség! Hány véka búzád termett?

— Hallod-e inség! A táltosod megint ott heverész a kerítés tövibe, megint bendőjét dörzsöli a lábával!

— Gyere ide inség!

— Szegődj be hozzám pásztornak!

— Vagy vedd a hátadra a koldustarisznyát!

Nevetnek a gazdák . . .

— Eridjetek a pokolba!

— Ha-ha-ha! Haragszol inség? Vagy a gyomrod korog?

Proska apja mindegyre csak azzal vigasztalta magát, hogy egyszer eljön majd „az idő". De hogy minek az „ideje" jön el, mikor és honnan? — azt senki se tudta, még Párfén maga se. Ha kérdezték, csak hallgatott.

Csak egyedül Proska tudta: akkor lesz az, amikor ő, Proska, majd nagyra nő, elmegy a városba, ott kitanul valami jó mesterséget és segíti majd az apját. Akkor jön el majd az a bizonyos „idő".

Egy szó, mint száz — várni kell.

És Proska várt. A bíró azonban nem várt, hanem adó fejében elvitte a tehenet, a gebe pedig éppen a szántás előtt döglött meg.

Proska elsírta magát. És úgy beszélt, akár egy felnőtt:

— Na, most aztán hogy élünk meg?!

Bátyjaitól a frontról már régóta semmi hír. Könnyű nekik! Anyjuktól kaptak egy-egy pár kapcát az útra — és azzal elmentek a cár kenyerét enni. De mitévő legyen Proska, amikor apja végleg ágynak esett?

— Te vagy a gazda!

Az ám, gazda! Hisz ő még csak kilenc éves, neki még az utcán kéne futkároznia és most komoly képet vág és úgy beszél, mint egy felnőtt.

Egy szép napon aztán a járási székhelyről lovasküldönc érkezett és egyenesen a községházára tartott.

A bíró rögtön összehívta a falu elöljáróságát és hamarosan az egész falu összegyűlt a községháza körül.

Valaki az ujságból olvasott föl, mások meg kiabáltak.

Aztán látta Proska, amint az egész falu népe jókedvűen, örvendezve, kivonult az utcára.

És egy ismeretlen szót hallott Proska:

— Forradalom.

Azt kiabálták az emberek, hogy Moszkvában kitört a forradalom, hogy most a föld a népé, a hatalom a népé, a földesurakat meg el kell kergetni.

Nem értette Proska ezeket a szavakat, de egyet megértett belőlük.

Eljött az „idő"!

II.

El se lehet mondani, hogy mennyi mindent látott Proska ez alatt a három év alatt. Elkergették a faluból a bírót a zsandárokkal együtt, a kulákokat elvitték a városba, a lovakat mozgósították, fegyveres katonák jöttek a faluba. De a legérdekesebb mégis az volt, hogy a kezükkel választottak minden nap új hatóságot.

Fölemelték a kezüket — hatóság, mégegyszer fölemelték — másik hatóság.

Akár egész nap mást se csinálj, csak a kezed emelgesd és folyton újabb hatóságot válassz.

Egyszer aztán hazajött a frontról Sztyepán, akit azelőtt a zsandár folyton a városba kísérgetett.

Az övén szurony, a puskáján szurony, a homlokán meg csillag. Vállán, hátán keresztbe-hosszába szíjak.

Minden nap összehívta a népet és beszélt a forradalomról, Leninről.

De nagy bánat nyomja a Proska szívét. Bár elkergették a bizottságból a boltost és egy szegényparasztot választottak a helyébe, azért mégis nehéz a sora Proskának. Köröskörül minden megváltozott: az emberek is, a házak is, meg ő maga, Proska is megváltozott, okosabb lett, de az apja insége még mindig megmaradt. Nem változott az egy szemernyit se. Éppen úgy kínoz, éppúgy marcangol, mint azelőtt... Nem tudott vele megbírkózni Proska, apját pedig az inség egészen kimerítette.

Apja nem akart Kuzma bácsival együtt az urasági birtokra menni, hogy a magtárról a vasat leszedjék és nem akart fajborjút hazahozni. Nem bírja ő már a vasboronát húzni!

Tehetetlen az apja. Nem úgy, mint a szomszéd, aki elvitte a kazán csövét. Vagy a Fonyka bácsi, meg a Lukrécia néni, azok két gyapjas birkát meg egy bárányt vittek el. És földig érő nagy tükör van a szobájukban.

Illegeti magát a tükör előtt Lukrécia néni, az orrát fintorgatja és belenevet a tükörbe, mint valami úri dáma.

Ilja Kirkint meg az egész falu irígyelte: egy nagy hatrekeszes, fiókos, tükörajtós sifonért vitt haza a hátán.

„Nem jól van ez, tehetetlen az atyus, beteg."

Már télire járt az idő, az apja meg csak feküdt a kemencepadkán és nyögött. Szorosabbra húzta a nadrágszíját.

— Hiába nyögsz, abból nem lesz kenyér.

— Te vagy a gazda.

— Az ám, könnyű azt mondani, hogy én vagyok a gazda. De mit tehetek én? Hisz még kicsi vagyok.

Nem, Proska már nem kisfiú. Felnőtt ember Proska. Próbáld csak meg kitessékelni őt Sztyepán kunyhójából, ahol az emberek minden nap összegyűlnek.

Azt mondta neki Sztyepán :

— Proska, elérkezett a mi időnk. Neked is a sarkadra kell állnod. Nyisd ki a füled és figyelj.

III.

Proska tátott szájjal hallgatta Sztyepán beszédét, egyetlen szavát se engedte el a füle mellett.

Úgyahogy írni-olvasni is tudott és kapott néhány könyvet Sztyepántól. Ezekből megtudta, mi a forradalom, kik azok a kommunisták és kicsoda Lenin. Sztyepán észrevette, hogy Proska folyton csak Leninről kérdezősködik és egy este elmesélte Proskának Lenin élettörténetét.

— És te láttad őt?

— Igen, beszéltem is vele.

— Miről?

— A földről, meg a parasztokról.

— És Lenin mit mondott?

Sztyepán nem szeretett sokat beszélni.

— Paraszt és munkás — az egy. Övék a hatalom.

— Sót, kelmét adnak?

— Minden lesz.

— A munkásoknak kenyér kell.

— Adunk !

És Sztyepán egyszerű, keresetlen szavakkal megmagyarázta Proskának, úgy, ahogy a többi parasztnak mindazt, ami szívüket nyomta . . .

Két hónap alatt Proskát két nagy bánat érte. Sztyepán belehalt a mellsebébe, anyját pedig a hektika ágybadöntötte. Proska bejárta a szomszédokat, rokonokat, ismerősöket. De a szomszédok kenyeret nem adtak, a rokonok éppen olyan szegények voltak mint Proska, az ismerősök pedig meg se akarták ismerni Proskát.

Egy este apja sóhajtozott, nyöszörgött, anyja is nyögött, aztán átölelte a kisebbeket és hangosan sírvafakadt.

Izgett-mozgott, hánykolódott az ágyán, egyre csak sírt és azt hajtogatta :

— Jaj, ki segít rajtunk . . .

— Jaj, ki szán meg bennünket . . .

Proska nem bírta tovább hallgatni — kiszaladt a házból. Őrjöngő, vad szélvihar tombolt. Mintha a szél is Proska ellen lett volna.

Sokáig bandukolt Proska a falu utcáin. A hóvihar vadul csapkodta, korbácsolta és Proska csak ment, nem gondolt semmire. Maga sem tudta, hogy hová megy és mit keres. Csontig fagyott mire észrevette, hogy hazaérkezett. Már mind aludtak. Meggyújtotta az olajmécsest, a bűzlő füst mindjárt a mennyezetig csapott ; és leült az asztalhoz.

Eszébe jutott Sztyepán . . . és amit Leninről mesélt . . .

S valami hirtelen eszébe ötlött, egy égető gondolat, amitől a halántékán az ér sebesebben kezdett lüktetni. A szívverése is meggyorsult, a keze megremegett és — csodálatos! — szinte világosabb lett a viskóban s különös örömteli érzés fogta el.

Lázas sietséggel szedett elő egy irkát, ceruzát és hallgatózott, hogy mind alszanak-e, aztán mindezt az asztalra rakta.

Félénk örömmel felsóhajtott és leírta:

„LENIN BÁCSINAK"

Megrázta az üstökét és eltökélten írta tovább:

„Proskától"

„Neked írom ezt a levelet, bácsikám, én, Proska, Dudkin Párfén fia. Te ott élsz a városban, én meg itt a faluban küszködök apámmal együtt. A mi falunk nagy és messze van a várostól. Apámnak sérve van és folyton előbújik. Anyám mindig fekszik és nyög, kenyerünk pedig egy morzsányi sincsen. Apánk pedig, Párfénnak hívják — talán hallottál róla — mindig a sérvével kínlódik. Fonynyadt öregember az apánk és egész életében görnyedten járt. Most már nem is járkál, hanem folyton fekszik. Néha megkérdeztem: «Atyus, mért jársz te ilyen görnyedten?» Ő meg azt felelte: «Az inség nyomja a vállam, fiam».

Tudom, bácsika, te elrendelted, hogy nekünk földet adjanak — adtak is nekünk, az igaz, de semmi hasznunk belőle. A lovunk még jóval a vetés ideje előtt megdöglött. Sovány, girhes gebe volt — de most meg semilyen sincsen, se ló, se tehén. Hogy mit fogunk csinálni, azt magunk sem tudjuk. A szovjet-tagok rajtunk nem segítenek, apám meg csak fekszik . . ."

Proska abbahagyta az írást, szeme a homályba meredt. Nagyot sóhajtva a papír fölé hajolt és könnyes szemmel folytatta:

„Nehéz a sorom, bácsika, nagyon nehéz. Még csak tizenkét éves vagyok, de már nekem kell gazdálkodnom. A családunk nagy — sok a száj és mindegyik kenyeret kér. Nem is tudom, hogy mit csináljak. A bátyáim a fronton vannak. Csak benned reménykedek. Azért is írok neked. Te talán megérted. Tudom én jól, hogy te milyen jó vagy.

Még azt is meg akarom neked írni: nálunk a szovjetben gyakran látom a képedet. Te kopasz vagy, kis szakállad van és az egyik szemed összehunyorítod.

Tudod mit, Lenin bácsi, ha elengednek, vagy ha el tudsz kéredzkedni, tavaszra találj rá egy kis időt és utazz ide hozzánk a faluba. Télen ne gyere: a mi falunk messze van a várostól, ha szánkón jössz, hát biztosan megfázol vagy lefagy a kezed meg a füled. Igaz, hogy szamovárunk nincs, de majd szerzünk egyet. A kunyhónknak kéménye sincsen, szabad tűzhely füstölög a közepén, de majd vigyázunk, hogy össze ne kormozd magad. Ha eljössz, én majd sok-sok mindent elmondok neked.

Innen majd egy kordén elviszünk az állomásra. Én magam viszlek majd valakinek a szekerén, de lehet, hogy a szovjet-elnök ad fuvart.

Bácsikám, én téged — csak te erről ne beszélj senkinek! — gyakran látlak

álmomban. Mit jelent ez? Te talán hiszel az álmokban, de én nem hiszek. Tegnap anyám megszidott engem: «Te — aszongya — még belebolondulsz a Leninedbe. Imádkozz hozzá, akkor lehet, hogy küld egy font sót.» Bocsáss meg neki, bácsikám. Tanulatlan asszony, nem ért az ilyesmihez, még írni-olvasni se tanult sohase . . ."

Az ágyon megfordultak a gyerekek. Egyikük valamit mormogott álmában. A bölcsőben felsírt a kisgyerek.

Proska anyja felébredt.

Proska összehajtotta a levelet és egy könyv fölé hajolt.

— Mit csinálsz te ott?

— Olvasok.

— Másodszor kukorékolnak a kakasok. Feküdj le, aludj.

— Mindjárt, anyám.

Anyja lehúnyta szemét, Proska pedig folytatta:

„Hej, baj van elég! De már későre jár. Hát tudod mit: gyere el hozzánk. Engem könnyen megtalálsz. Én olyan nagyfülű kisgyerek vagyok. Ha meg nem akadna időd, hát írjál. Levelezni fogunk egymással. Irjál csak minél többet — én mindent el tudok olvasni.

Hát tudod, mit mondok még, bácsikám — de ezt csak neked mondom — nekem folyvást az jár a fejemben: nagyra növök, belépek a pártba és harcolni fogok az inség ellen.

Címem: Penzai kormányzóság, Csembrai járás, Szoboljevka község, Dudkin, Párfén fia, Proska.

Gyere el hozzánk, várlak.

Ezt a levelet írta és fogalmazta

PROSKA."

Néhányszor nagyot, mélyet sóhajtott, átfutotta mégegyszer a levelet, valamit kihúzott, valamit beleírt, papírból borítékot csinált, kormot tett a tintatartóba vízzel összekeverte és tollal írta fel a címet:

„MOSZKVÁBA, LENINNEK, SAJÁT KEZÉBE"

Hajnalban, még alig pirkadt, már szaladt a postára, a levelet bedobta a postaládába, megkönnyebbülten felsóhajtott és hazafutott. És attól kezdve várta a választ.

Erősen hitte, hogy Lenin bácsi egész biztosan válaszol a levélre. Hiszen ő csak igazat írt, szívével-lelkével írta azt a levelet.

— Válaszolni fog!

IV.

És . . . Csuda történt! Olyan csuda, hogy Proskának elállt tőle a szívverése. Forgott vele a világ, amikor apját meg őt a szovjetbe hívták.

— Levél Lenintől.

A szovjetben egy bőrkabátos ember várta őket. Rájuk mosolygott és felolvasta a levelet :

O. SZ. SZ. SZ.
A NÉPBIZTOSI TANÁCS
ELNÖKE
MOSZKVA, KREML,
1920. XII. 26.

A PENZAI KORMÁNYZÓSÁG
CSEMBRAI JÁRÁSI SZOVJET
VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGA

Kérem, a lehető legkomolyabban figyelmet fordítani Szoboljevka községben élő Dudkin Párfén szegényparaszt helyzetére. A társadalmi biztosítási alapból utaljanak ki számára ruhát és lovat, mint vöröskatona családtagjának. A földbizottság utaljon ki számára tüzifát, a járási termékbizottság pedig gabonát.

Fiát, Prokofijt, küldjék el a városi elemi iskolába az állam költségén.

Ugyancsak kísérjék figyelemmel a helyi hatóságok működését és azt, hogy hogyan bánnak a szegényparasztokkal.

A jelen rendelkezés végrehajtásáról nekem jelentést tenni.

V. ULJÁNOV (LENIN)
a Népbiztosi Tanács elnöke

★

Proska már a városban volt és nagyon gyakran előfordult, hogy a tanítás után ott maradt ülve a tanteremben és nézte, de csak nem tudott betelni a drága, kedves Lenin bácsi képének nézésével.

Ha pedig valaki Leninről kezdett beszélni, Proska egyszerre csupa fül lett és szemével majd elnyelte a beszélőt.

Hisz róla beszéltek — a kedves, jó Leninről, aki a szegény embereket védi és segíti és akiért ő, Proska, az életét is odaadná.

Mit — az életét? Ha tíz élete lenne, azt is mind odaadná !

V. OHROMENKO

KÉSŐ ESTE BESZÉLGETNEK

Egyszerű családi körben gyűltek össze egy este az öreg lakatos, Iván Vaszil-jevics Rizenkov lakásán fegyvergyári barátai. Hárman közülük csak fiatal korukban szagoltak puskaport a polgárháborúban. Egyikük egy zömök, erős, élesszemű legény, a szovjethatalomért folyó harc tüzében kezdte meg életét mint harcos, ketten pedig a házigazda és egy másik vendég, már az 1905-ös forradalomban is résztvettek.

Kinn lassan ereszkedett le az áprilisi alkony. A tágra nyitott szellőztető-ablakon keresztül a gyári kürt hangjával együtt betódult a rügyező alma- és topolya-fák bódító tavaszi illata. Az asztal körül ülők Leninről beszélgettek.

Mindegyikük egyszerű, keresetlen szavakkal mondta el gondolatait. Egyre-másra olyan dolgokra terelődött a szó, amelyeknek — első pillantásra — semmi közük sem volt a nagy vezérhez. A munkások a rég elmult időkről beszélgettek, a cári fegyvergyár kényszermunka-rendjéről, a műhelyek berendezéséről a forrada-lom előtt és ma, a napfényes kertekre emlékeztető bölcsődékről, a Vörös Hadsereg erejéről, a munkástelepek villamosításáról. Mindebben Vladimir Iljics bölcs irányító kezét látták.

Egyszer csak elhallgattak a vendégek. A teáscsészéket mosogató háziasszony otthagyta az edényt és közelebb húzódott az asztalhoz : Alexéj Vaszil jevics Golu-bov, fegyvergyári mester, vette át a szót.

Golubovot 1919-ben az a szerencse érte, hogy bekerült a Központi Végrehajtó Bizottság katonai iskolájába, melynek hallgatói őrszolgálatot teljesítettek a Kremlben. Mintegy négy évet töltött Alexéj Golubov ebben az iskolában és ez idő alatt sokszor látta Lenint.

Ezek az emberek sokat olvastak Leninről, látták színdarabokban és filmeken, de most különösen mély áhítat fogta el őket: a lángeszű gondolkodó, a legelragadóbb ember, a vezér életének egy élő tanúja állt előttük és szabadon kérdezhették őt mindenről. Golubov elgondolkozva fújta a füstöt és beszélt Leninről, Lenin alakjáról, szerény öltözetéről, arról, hogy hogyan dolgozott és pihent...

A Kreml kertjét egészen belepte a zuzmara. Alkonyodik. Az egyik ösvényen lassan lépked Lenin, ezidőtájt mindig sétálni szokott. Az út mentén, a hóban, gondtalan gyereknépség játszadozik. Vladimir Iljics mosolyog és arrafelé veszi útját. Egy perccel később már vidám zenebona hangzik fel — a kisfiúk megtámadják a nagy bácsit. Kerek kis szőrmesapkája a tarkójára csúszott, a porzó hógolyók egészen belepik. Három kislányt ráültett egy szánkóra, futva megindul velük és az egész gyerekhad csengő kacagással utána ered...

Frissen, ragyogóan tér vissza sétájáról. A bejáratnál felmutatja az őrnek igazolványát (minden alkalommal ezt cselekedte, nem akart semmiféle előnyt élvezni a többi ott dolgozó alkalmazottal szemben) és könnyedén megy fel irodájába, a negyedik emeletre.

Az őrök, magukat feszesen kihúzva néznek Lenin után. Lenyügözi őket a rendkívüli energia, amely ebből az emberből árad, akinek neve harsogva visszhangzik az egész világon, széltében-hosszában. Az őrök jól tudják, hogy nap mint nap már reggel munkája mellett ül és dolgozószobájának ablakai csak akkor sötétednek el, amikor a Kreml toronyórájának harangjátéka elüti az éjfél utáni kettőt...

... 1920 tavasza. A Kreml óriási területén, ahol sok ház és hivatali helyiség van, sürgős munkát kell elvégezni: lebontani az öreg, korhadt épületeket, néhányat kitatarozni és előkészíteni télre tüzifát.

Nos, amint az már akkoriban szokás volt, vidám zeneszóra felsorakoztak a Kreml összes munkaképes alkalmazottai, elől a katona-iskola növendékei és mentek a szubbotnyikra.*

Dolgoztak rendesen, azt meg kell hagyni, de azért minden félórában abbahagyták néhány percre a munkát, hogy egy-egy cigarettát elszívjanak.

Egyszer csak megjelent Vladimir Iljics, vele Kalinin és Dzerzsinszkij és hozzáláttak gerendákat cipelni. És milyen lelkesedéssel! Erre aztán mindenki abbahagyta a dohányzást. Megnyomták az emberek a gombot, csak úgy porzottak a gerendák. Még a zenészek se állták meg, hogy tétlenül nézzék, hogy dolgoznak a többiek, lerakták hangszereiket a földre és ők is nekiláttak téglát hordani.

---

* Szubbotnyik — szombat délután, munka után, vagy a pihenőnapon végzett önkéntes, ingyenes munka.

Dolgozott Lenin vagy három órát és még tovább is dolgozott volna, egészen késő estig, de futva jött a Népbiztosi Tanács titkára és elhívta valami fontos ügyben . . .

— Lenin maga cipelte a gerendákat — kiáltott fel lelkesen egy fiatal legény. — Én bizony nem engedtem volna meg neki, hogy hozzányúljon.

— Ej, fiam — szólt közbe meghatottan az öreg Sumov — gerenda, gerenda. Olyan idők voltak azok. Szovjetoroszország akkor még csak épült. És ez a személyes példaadás nagy szerepet játszott.

Az asztal körül egy percig mély, áhítatos csönd uralkodott.

— Bizony nagy dolgok történtek — folytatta Golubov. — Az emberek harcoltak, éheztek, meghaltak tífuszban, meghaltak a számtalan sok fronton egy nagy eszme nevében. S mindaz, amit Lenin ígért a népnek, most a szemünk láttára valósul meg. Nézzétek csak meg iskoláinkat, kolhozainkat, iparunkat, hadseregünket, életünket . . .

L. RADISEV

EGY TÉLI NAP

Haragos, szigorú tél volt abban az évben, valódi orosz tél. Egy méntelepen dolgoztam akkor, Moszkvától nem messze. Telepünk egy erdő közepén volt és út vezetett onnan az állomáshoz. Köröskörül óriási fenyőfák. Valóságos őserdő.

Öreg anyókámmal együtt egy kis házikóban éltem az istállók mellett. Szabad időmben vadászgattam néha, vidékünk gazdag volt vadban.

Egy szép téli napon váratlan vendég érkezett hozzánk Moszkvából.

Emlékszem rá, mintha ma volna, a házikónk ablaka alatt felbúgott egy autó motorja, pedig mi éppen aznap délig szándékoztunk aludni. Magamra kaptam a bundát és kimentem megnézni, hogy ki érkezett.

Egy bőrkabátos ember szállt ki az autóból és egyenesen felém tartott.

— Jó reggelt Vászjuk bácsi, örülök, hogy élsz és egészséges vagy, rég nem láttuk már egymást!

Nem ismertem meg rögtön, de aztán kiderült, hogy a moszkvai unokaöcsém. Csakugyan régen nem láttuk egymást, a forradalom kitörése óta.

— No — mondom — szép, hogy nem felejtetted el a nagybátyádat! Köszönöm a látogatást, kerülj csak beljebb!

— De én még vendéget is hoztam magammal — mondja az unokaöcsém — fogadd szívesen.

A vendég kiszállt az autóból — alacsony, zömök ember, füles, téli sapkában, rövid szőrmebundában, halinacsizmában, hóna alatt meg kétcsövű vadászfegyvert tartott. Nagyon ismerősnek tetszett nekem az arca . . .

— Valahol láttam már magát — mondtam — de nem tudok rá emlékezni, hol.

— Ez még nem nagy baj — feleli a vendég — mindenkire nem lehet emlékezni! Hát ismerkedjünk meg! Lenin . . .

Lenin!?

Hogy is nem ismertem meg rögtön! Igaz, hogy életben Iljicset még eddig nem sikerült látnom — csak fényképen. Rámeresztem a szememet és látom — olyan, mintha a fényképe szállt volna le a falról.

— Mit állsz itt egyhelyben — szólalt meg az öcskös. — Fogadd hát a vendéget.

De Vladimir Iljics közbevágott:

— Kérem, csak ne zavartassák magukat, nekem nincs semmire szükségem.

Mélyen beszívta a fagyos levegőt és körülnézett.

— Rég nem láttam ilyen paradicsomot . . . Itt még az ég is mintha más lenne . . . Hát jó vadászat esik-e errefelé?

— Nagyszerű vadászterület ez, Lenin elvtárs — feleltem — a kamrában fekszik tegnap óta egy tizenkétfontos süketfajd, meg négy kis fajdkakas — tegnap lőttem őket. Nyúl meg annyi van itt, hogy se szeri, se száma . . .

— Jól van, nagyon jól — mondja Vladimir Iljics — akkor úgy látszik, vadászni fogunk.

Öreg anyókám, amikor meglátta Iljicset, kiejtette kezéből a lábast — nem akart hinni a szemének. Persze, nem ijedtében, hanem a nagy örömtől és meglepetéstől. Képzeljék csak el az elvtársak, ha most magukhoz csak úgy egyszerűen beállítana Vladimir Iljics, maguk se tudnák, hova ültessék, mivel tiszteljék meg . . .

Megkértük, hogy üljön velünk az asztalhoz, az anyjuk is magához tért és egy tányér káposztalevest tett elébe. Vladimir Iljics elővett a zsebéből egy kis csomagot, kibontotta — néhány szelet zsíroskenyér volt benne, valószínűleg Nagyezsda Konsztantinovna pakkolta be neki. Iskolásgyerekek visznek magukkal ilyen uzsonnát.

— Van itt — mondja — mindenféle ennivaló, kóstolják meg kérem. — Ő maga meg kezdte kanalazni a káposztalevest.

Én közben félrehívtam az öcsköst, kikérdeztem, hogy került hozzánk Lenin, miként történhetett az?

— Hát ez úgy történt — mondta az öcskös — hogy én a Kreml garázsában vagyok soffőr és elég gyakran előfordul, hogy Lenint viszem a kocsimon. Hallottam, hogy Vladimir Iljics nagyon szereti a természetet. — „Eh — mondta Vladimir Iljics — pihenni kellene, elutazni néhány órára, bejárni az erdőt puskával a vállon!" Beszéltem neki az én vadász nagybácsimról, ő meg szinte lángralobbant: „Holnap elmegyünk." Reggel korán előálltam az autóval, de magamban azt gondoltam, nem jön Iljics úgyse, lám, mennyi munkája van már korán reggel. Egyszer csak látom, hogy Vladimir Iljics lép ki vígan a kapun, rövid bundában, puskával. „No — mondja — máma vigyázzanak magukra a nyulak!" Igy aztán megérkeztünk. Mutasd meg

1. *I. Lenin a Razliv tó melletti lombsátorban (1917). (M. Szokolov festménye)*

Vladimir Iljicsnek, hol lehet legjobban vadászni, én majd addig itt az autóval elbabrálok. Iljicsnek kevés ideje van, kilenc órára a Kremlben kell lennie, ülésre...

Mi aztán Leninnel kimentünk az erdőbe. A hó barátságosan ropogott a lábunk alatt. Egy helyen Vladimir Iljics beleakadt egy faágba, teleszóródott hóval, még a gallérja mögé is behullt a hó, ő meg csak nevet rajta. Csak megy és örül mindennek, mint egy kisgyerek.

— Jó levegő van itt, nem győzöm eleget szívni. Maga nem dohányzik?

— Nem — mondom — nincs az a rossz szokásom.

— Nagyon helyes; kár volna ilyen jó levegőt dohányfüsttel elrontani. De most jut eszembe — elfelejtettem megkérdezni, hogy hívják magát?

— Engem gyerekkorom óta csak Vászjuknak hívtak, aztán Vászjuk bácsi lettem.

— Úgy — mondta Vladimir Iljics — és mi az apai neve?

— Az apai nevem Petrovics lenne, de engem így sohase hívtak...

— Szóval Vaszilij Petrovics! Mert hát Vászjuk valahogy nem jól hangzik, olyan, mint egy csúfnév. Öregek vagyunk mi ketten már Vaszilij Petrovics, minket meg kell becsülni!

Ilyen ember volt Vladimir Iljics. Minden érdekelte. A politikáról akartam tőle valamit kérdezni, a vallásra vonatkozólag kétségeim voltak akkoriban. De csak elhallgattam, gondoltam magamban, Leninnek most pihen a feje, azért jött ide, én meg itt a kérdéseimmel fogom zaklatni...

Mentünk, csak mentünk az erdőben, egyetlen lövés nélkül. Bárcsak akármilyen állat is utunkba akadna! De nem, mintha mind kipusztultak volna.

Pedig már lassacskán alkonyodni kezdett. Még egy órát barangoltunk — és még mindig semmi. Lenin meg úgylátszik fáradhatatlan vadász, egy csöpp fáradtság se látszik rajta. Én megyek Iljics mellett, de félek ránézni. És lépésről-lépésre szinte fáj a szívem a bosszúságtól: hát ma már semmi sem sikerül? Megyek és hallgatok. Lenin is hallgatva megy, csak nagyokat lélekzik.

Még egy kis idő elmult, de semmi eredmény. Emlékszem, akkor megpróbáltam valamit kigondolni, mondani akartam valamit Leninnek, erről a nagy szégyenről — de egyetlen szó sem jutott eszembe. Csak vártam, vártam, hogy Iljics megáll, földhöz vágja a puskáját és haragosan odakiált nekem:

— Eh, te öreg fecsegő — te magad vagy a fajdkakas! Látszik, milyen nagyszerű itt nálatok a vadászterület. Tizenkétfontos süketfajd, a nyulaknak meg se szeri, se száma! Bár csak egyetlen kis egyfontos fürjecske kerülne a szemünk elé!...

Ki se mondhatom, mennyire elszomorodtam.

Kiértünk a tisztásra és halljuk, mintha recsegnének az ágak a bokrok között. Iljics meg én felfüleltünk, nekem meg a szívem — tak-tak-tak — hevesebben kezdett verni. „Uram teremtőm — gondoltam — csak valami vadat felvernénk!" A recsegés erősödik, a bokrok mozognak és — a tisztásra két gyerek lépett ki — Minyka és Szerjózsa, a ménteleprő.

Elsötétült a szemem a dühtől. Itt mászkálnak és ijesztgetik a vadakat!

Odajönnek hozzánk:

— Jó estét Vászjuk bácsi!

Én valamit morogtam nekik, de Vladimir Iljics barátságosan kérdezte:

— No legények, hát jó volt a séta?

— Jó ám — válaszolnak.

— Hát a leckét megtanultátok?

— Megtanultuk!

— Nagyon helyes, akkor jó sétálni, amikor kész a lecke — mondta Vladimir Iljics és mosolygott.

Amint a gyerekeket megláttam, valami hirtelen eszembe ötlött, egészen melegem lett tőle. Én most mindjárt elküldöm Minykát, gondoltam magamban, Minyka ügyes gyerek, gyorsan visszajön. Csak hogy hívjam félre, hogy a fülébe súghassak...

Olyan ötlet volt az, hogy most még beszélni is szégyenlek róla... Azt a süketfajdot meg a nyulakat, amik nálam odahaza hevernek, Minyka gyorsan elhozhatná, bedobnánk egy bokor mögé, aztán később azt mondhatnánk, hogy Vladimir Iljics lőtte azokat...

Mintha két hang beszélgetett volna a bensőmben: „Ne tedd ezt, ne tedd, vén szamár — mondta az egyik hang. — Szép dolog lenne — Lenint becsapni!"... A másik pedig: „Tedd meg, tedd meg! Hát el lehet azt képzelni, hogy Lenin üres kézzel térjen vissza Moszkvába."

Úgylátszik elkezdtem sajátmagammal fennhangon beszélgetni, mert a gyerekek ijedten néztek rám, Vladimir Iljics pedig megkérdezte:

— Mi van magával, Vaszilij Petrovics? Nem érdemes így elszontyolodni... Hát nem sikerült a vadászat, nem jelent az semmit. Én nagyon örülök, hogy bejártam az erdőt, egy kis friss levegőt szívtam, ha pedig egy nyúl került volna elébem, — lehet, hogy rá se lőttem volna. Majd vadászunk, ha legközelebb eljövök.

Milyen súlyos kő esett le a szívemről!

— Igazán, Vladimir Iljics, eljön máskor is?

— Hát persze, hogy eljövök! Természetesen nehéz pontosan megmondanom, hogy mikor, de eljövök...

Úgy éreztem, hogy nem hallgathatom el előbbi ötletemet, úgy éreztem, hogy el kell mondanom a dolgot Vladimir Iljicsnek, könnyebb lesz a lelkem.

És elmondtam.

S ekkor mi történt! Vladimir Iljics úgy kacagott, hogy a könnyei csorogtak. Becsületszavamra!

— Még ilyen tréfás embert!... agyonlőtt nyulakat... nekem... a bokorba...

És olyan jóízűen nevetett, hogy rámragadt a nevetése, a gyerekek meg a hóban bukfenceztek a kacagástól. Aztán Vladimir Iljics az órájára nézett.

— Ideje hazatérni!

A legrövidebb ösvényen tértünk vissza a telepre. Iljics egész úton a gyerekekkel tréfálódzott, megígérte, hogy könyveket küld nekik Moszkvából. S a gyerekek csak akkor hitték el, hogy ő valóban Vladimir Iljics, amikor visszaérkeztünk a telepre.

A telep összes munkásai várták Lenint és örömmel üdvözölték. Meg akarták hívni egy csésze teára, mielőtt elindul, de én csöndesen megmagyaráztam az elvtársaknak, hogy Lenin siet, hogy idejében megérkezzék egy fontos ülésre a Kremlbe. Vladimir Iljics melegen elbúcsúzott mindenkitől, beszállt az autóba és az öcskösöm gyorsan megindult vele Moszkva felé.

Sokáig együtt maradtunk, arról beszélgettünk, hogy milyen ember Lenin elvtárs, amikor egyszerre csak meglepő dolgot láttunk. Vladimir Iljics gyors léptekkel jön visszafelé, az öcskösöm alig tud a nyomában haladni.

Mindegyikünknek összeszorult a szíve, valaki még fel is kiáltott és mind egyet gondoltunk: csak nem történt valami baj?

Az történt, hogy az autó elromlott. Akárhogy is bajlódott vele az öcskös, semmit se tudott csinálni: a motor nem működött.

Mindnyájan rosszul éreztük magunkat. Nem tréfa dolog ez: Lenin elvtárs elkésik a Kreml-beli ülésről. Lehet, hogy ez a mi hibánk is, talán, az utak olyanok errefelé, hogy autóval nem lehet járni. Álltunk, nem tudtuk, hogy mit csináljunk. Olyan ember nem volt köztünk, aki meg tudta volna javítani a motort, hisz mi élő motorokkal — lovakkal foglalkozunk.

Vladimir Iljics volt köztünk a legnyugodtabb. Nem haragudott, nem esett kétségbe, csak éppen bosszankodott, hogy így történt.

Akkor odajött hozzánk a méntelep komiszárja, Afanászij Andréjevics.

— Ezt a hibát, Lenin elvtárs, nagyon könnyen helyre lehet hozni. Bár itt ritkán járnak a vonatok, de a legközelebbi ötven perc mulva indul.

— Ez jó ötlet — felelte Vladimir Iljics — csakhogy mikor érek be az állomásra? Azt hiszem, reggel lesz, mire odaérek . . .

De még ki sem mondta ezeket a szavakat, már ki is vezették az udvarra a legjobb telivérünket és befogták egy könnyű szánkóba. Olyan volt, mint valami festmény: karcsúlabú almás-szürke paripa, a homlokán fehér csillag, a sörénye ragyog, mint az ezüst.

— Milyen szép — mondta Vladimir Iljics.

— Valóban szép — felelte a komiszár — úgy is hívják, hogy „Szépség". Üljön fel Lenin elvtárs! Vászjuk bácsi idejében elviszi az állomásra. Az út egyenesen oda vezet . . .

Vladimir Iljics az órájára pillantott — harmincöt percünk volt még a vonat indulásáig — megcsóválta a fejét, mintha nem nagyon bízna benne, hogy odaérünk, de azért felült a könnyű szánkóba. Én meg csak megérintettem a gyeplőt és Szépség már vágtatott is, mint a szél.

Vágtatva futottunk be az állomásra.

Vladimir Iljics felment a perronra, egészen hóval volt borítva, a szakállán jégcsap. Lerázta magáról a havat és mosolygott. Megveregette a Szépség nyakát — a ló még csak meg se izzadt a futástól.

Ettől az időtől kezdve gyakran emlegettük, hogyan jött el hozzánk Lenin és vártuk, hogy megint meglátogat. Két nyár, két tél elmúlt, már a harmadik tél is beköszöntött, de Lenin csak nem jött.

Már azt kezdtem hinni, hogy csak álom volt az vagy mese, hogy Lenin a mi környékünkön vadászott.

Minykával, a kisfiúval, elmentem vadászni. Minyka már egy kicsit megnőtt, saját puskája volt. Lőttem egy féltucat foglyot, nyulat és fajdkakast, amennyit akartam. Mondtam akkor Minykának :

— Lám, ha máma vadászott volna velünk Vladimir Iljics, mennyi vadat vitt volna Moszkvába. De nem jön, mert nincs ideje. Megpróbálom, írok neki egy levelet a Kremlbe. Azt írnám : jöjjön el hozzánk Lenin elvtárs, de úgy, hogy itt is háljon. Akkor aztán kora hajnalban bemegyünk mélyen az erdőbe. Nagyszerű vadászat lesz, jótállok érte . . .

S ez az ötlet úgy megtetszett nekem, hogy siettem hazafelé, Minykát is nógattam, az eszemben meg folyton csak a levél járt.

Ahogy beléptem a házikómba, megálltam a küszöbön. Az anyókám ott ült és sírt. Fejét az asztalra hajtotta és olyan keservesen sírt, hogy engem az ijedelemtől a hideg is kirázott.

— Mi történt? — kiáltottam rá — és megráztam a vállát. — Miért sírsz?

De úgy sírt, zokogott, hogy csak nagynehezen értettem meg :

— Vladimir Iljics . . . meghalt . . .

Emlékszem, akkor egy szót sem szóltam, ledobtam a bundát és egyingben kimentem az udvarra, a fagyba. Kemény ember voltam teljes életemben, az arcom is olyan, mintha kőből lenne. Kemény ember vagyok — sohase sírok. Akkor se sírtam. Csak nagyon égett a szívem a mellemben és a fagyot se éreztem. Elővettem a fészerből a fejszét és kimentem az erdőbe. Bukdácsolva mentem, az ingem beleakadozott az ágakba. Kiválasztottam egy öreg, vastagtörzsű fenyőt és elkezdtem vágni tőből. Nem emlékszem, hogy mennyi ideig vágtam, csuronvíz lettem az izzadságtól, de csak vágtam, vágtam. Vagdostam az éles fejszével — csapást csapás után mértem rá és minden eszembe jutott, amit akkor Lenin mondott nekem.

Hány fa van az erdőben — talán millió meg millió, de az emberek, akik Lenint szerették, még többen vannak . . . S amikor ezt mind végiggondoltam, mikor abban a szörnyű pillanatban megértettem, hogy senki soha többé nem fogja Lenint élve látni, nem fogja többé a hangját hallani — akkor kicsordultak a szememből a forró könnyek és úgy vágtam a fát, hogy felnyögött a fenyő, megdőlt és rázuhant a szomszéd fenyőkre . . .

Másnap reggel gyászünnepélyt tartottunk az erdőben. A beszédek rövidek voltak — nem lehet emberi nyelven olyan szavakat találni, amelyek ki tudnák

fejezni a mi bánatunkat . . . De tudtuk, hogy ha Lenin meg is halt, ügye halhatatlan és nem hal meg soha. És erről beszéltünk a gyászünnepélyünkön.

Küldöttséget menesztettünk Moszkvába, hogy a nevünkben elbúcsúzzék Lenintől. Amikor a küldöttség már útra készen állt, a gyerekeink fenyőágakból koszorút fontak. És Szépség megint vágtában húzta a könnyű szánkót a hólepte úton, csak éppen azon a helyen, ahol valamikor Lenin ült, most a koszorú feküdt . . .

NYIKOLÁJ OSZTROVSZKIJ

LENIN MEGHALT

(A szerző „Az acélt megedzik" című regényéből)

Jéghideg fuvallattal vonult be a történelembe az ezerkilencszázhuszonnegyedik esztendő. A január hatalmas hótömegeket hozott magával és vad haraggal szórta szerteszét ; a hónap második felében pedig ádáz hóviharok száguldottak végig a földeken.

A délnyugati vasútvonalakon a hótömegek eltorlaszolták a pályatestet. Az emberek elkeseredetten harcoltak az elemek pusztító dühe ellen. A hókotrógépek fémpropellerei belevágtak a pályatesten felhalmozott hóhegyekbe és kemény munkával fokozatosan megtisztították az útvonalat. A fagyok és hóviharok megrongálták, megszaggatták, letépdesték a csontkeménnyé fagyott távíróvezetékeket. Tizenkét távíróvonal közül csak három működött : az indoeurópai távíró és két közvetlen vonal.

A sepetovkai vasúti állomás távírószobájában a három morse-gép kopogott, ketyegett szakadatlanul, folytatta beszédét, amely csak a hozzáértő fülében vált zakatolásból szavakká, értelemmé.

A fiatal távirásznők szolgálatbalépésük első napjától fogva legfeljebb húsz kilométernyi távírószalagot bonyolítottak le, míg öregebb kartársuk már a háromszázadik szalagkilométernél tartott. Az öreg, tapasztalt távirász nem úgy betűzgeti a szöveget, mint ők, nem ráncolja közben homlokát, hogy az

egyes szótagokból fáradságosan kialakítsa a szavakat, mondatokat. Símán, gondolkodás nélkül írja egyik szót a másik után. És most ebben a pillanatban a következőket hallja a gyakorlott távirász füle: „Mindenkinek, mindenkinek, mindenkinek!"

Mialatt a távirász ezeket a szavakat leírja, azt gondolja magában, hogy bizonyára a hófúvások miatt adnak le körtáviratot megint. Kint, az ablakon túl, a viharos szél vadul kavargatta, újra meg újra az ablak üvegéhez csapkodta a hópelyheket. A távirász felkapta fejét; úgy rémlett neki mintha valaki erősen megkopogtatta volna az ablakot. Pedig csak a hó volt. A távirász szeme akaratlanul is az ablakon egymásbafonódó jégkristályok gyorsan tovatűnő tündéri világára meredt. Nincs emberi kéz, amely utánozni tudná ezeket a finom metszésű, csodálatos formájú leveleket, virágokat, indákat és szirmokat.

A távirász szeme még mindig az ablak csodás jégvilágára tapadt. Háta mögött változatlan egyhangúsággal kopogott tovább a magárahagyott távírógép. A távirász visszafordult és tenyerén végigcsúsztatta a szalagot, mely közben megtelt a jelek egész garmadával.

A készülék a következőket jelentette:

„Január huszonegyedikén hat óra ötven perckor..."

A távirász villámgyorsan áttette az elolvasott jeleket rendes írásba, aztán eleresztette a szalagot és fejét kezére támasztva, hallgatta tovább:

„Tegnap meghalt Gorkiban..." a távirász lassan írja a szöveget. Életében hányszor vett már fel híreket örömteli és tragikus eseményekről, hányszor tudta meg elsőnek a más emberek baját és örömét! Már régen felhagyott azzal, hogy beleélje magát a szófukar, szaggatott mondatok értelmébe... egyszerűen felvette, meghallgatta a táviratokat és gépiesen papírra vetette a szavakat anélkül, hogy a táviratok tartalmán gondolkodott volna.

Most is csak annyi történt, hogy valaki meghalt és valaki mást értesítenek erről a halálhírről. A távirász már elfelejtette a távirat bevezető szavait: „Mindenkinek! Mindenkinek! Mindenkinek!" A készülék tovább kopogott. „V-l-a-d-i-m-i-r I-l-j-i-c-s" tette át a jeleket az öreg távirász. Nyugodtan, kissé fáradtan ült a készülék mellett. Valahol meghalt egy Vladimir Iljics, valaki számára leírja most ezeket a tragikus szavakat, valaki hangosan felzokog majd kétségbeesett fájdalmában — de a távirász számára mindez oly végtelenül távol van, hiszen a dolog őt nem érdekli közelebbről, ő csak kívülálló szemlélője az eseményeknek. A készülék pontokat és vonásokat, egyre csak pontokat és vonásokat kopogtat. A távirász füle az ismert hangokból már össze is állította az első betűt. Ez az első betű az „L" volt. És utána rögtön ott volt a második is, az „E" betű. Ezután gondosan leírta a következő „N" betűt és közben még arra is kiterjedt a figyelme, hogy a két sor között meghúzza a választóvonalat. Utána nyomban leírta a következő betűt, az „I"-t és már úgyszólván gépiesen tette hozzá a legutolsó betűt, az „N"-et.

A készülék most szünetjelt kopogtatott és a távirász egy másodperc tizedrészéig rámeredt az éppen most leírt szóra „LENIN".

A készülék már tovább kopogott, de a távirász gondolatai újra meg újra visszatértek az ismerős névhez, amelyet az imént írt le. És megint csak rátekintett a leírt szóra: „LENIN". Hogyan? Lenin? A távirász szemének lencséje most egyszerre tekintette át, fogta fel az egész táviratot összefüggő szövegét. Néhány pillanatig nézte, csak nézte a táviratot. Harminckétéves távirászgyakorlata folyamán most történt meg vele először, hogy nem hitt az általa leírt szavak helyes áttételében.

Háromszor is átfutotta a leírt szavakat, de a szöveg mindig csak ugyanaz maradt: „Meghalt Vladimir Iljics Lenin". Az öreg távirász felugrott, felemelte a távírószalagot és újból rámeredt a jelekre. A két méter hosszú távírószalag megerősítette, amit nem akart elhinni. Halálsápadt arccal fordult a fiatal kartársnők felé, akik egyszerre csak ezt a rémült kiáltást hallották:

— Lenin meghalt!

★

Mintha a jeges téli szél kapta volna fel, úgy terjedt el a nagy veszteség híre a pályaudvaron és aztán a hóvihar sebességével rohant tovább, mind tovább a sínek és váltók mentén, hogy a vasúti raktár félig nyitott, kovácsolt ajtaján át behatoljon a főműhelybe.

A vasúti főműhelyben a könnyebb javításokkal foglalatoskodó brigád egy hatalmas mozdonyon dolgozott. Az öreg Politovszkij maga mászott be a mozdony alá, a javítógödörbe és megmutatta a lakatosoknak a kijavítandó helyeket. Zahár Bruzzsák ugyanekkor Artyommal együtt elgörbült alkatrészeket egyenesített ki. Erős kézzel szorította az üllőre a vasalkatrészeket, hogy Artyom kalapácsa teljes erővel lesujthasson rájuk.

Zahár nagyon megöregedett az utolsó évek folyamán. Az élet mély barázdát vont homlokára és halántéka már erősen őszült. Háta meggörnyedt, mélyenülő szemének pillantása sötét, bánatos volt.

A műhely ajtaja kinyílt egy pillanatra. A fény egy ember alakjára hullott, de az alkonyati félhomály árnyai csakhamar elnyelték a belépő alakot. Első kiáltó szavát is elnyelte a csattogó vas hangja. Amikor odarohant a mozdonynál dolgozó emberek csoportjához, Artyom felemelt kalapáccsal elállta útját.

— Elvtársak! Lenin meghalt!

Artyom válláról lassan lesiklott a kalapács és acélos koppanással a műhely cementpadlójához verődött.

— Mit mondtál?

Artyom erős ujjai megmarkolták a gyászhír hozójának vállát. A hírnök megrázta hóborította bekecsét és a gyors futástól ziháló hangon megismételte:

— Igen, elvtársak. Lenin meghalt...

Most, hogy a hírhozó már nem kiabált többé, Artyom egyszeriben megértette a szörnyű valóságot. Egy pillantást vetett a jövevény arcába. Csak most ismerte meg: a pártszervezet titkára volt.

I. I. Lenin a parasztokkal beszélget. (M. Szokolov festménye)

A munkások kibújtak a javítógödörből és némán hallgatták annak az embernek halálhírét, akit ismert az egész világ.

A bejárat előtt felharsant egy mozdony fájdalmas füttye. Valamennyien összerezzentek. Messziről, a pályaudvar túlsó sarkából egy másik mozdony válaszolt rá, aztán egy harmadik... És most, amikor a mozdonyok hatalmas, megrázó hangja már betöltötte a levegőt, egyszerre elbődült a villamosművek szirénája. Mintha srapnellek visítanának, úgy búgott, sírt a levegőben a sziréna magas, süvöltő hangja. És most, most bekapcsolódott a fájdalmas hangok tömegébe a Kievbe induló, útrakészen álló vonat mozdonyának kristálytiszta, magas „C" füttye is.

A GPU embere csodálkozva felfigyelt, amikor a Sepetovka és Varsó között közlekedő közvetlen vonat lengyel mozdonyvezetője a riasztó jelzések okát megtudva egy pillanatig elgondolkozott, aztán lassan kinyujtotta kezét és meghúzta a gőzszelepet mozgató láncot. A mozdonyvezető jól tudta, hogy ez lesz az utolsó jelzése, mert a lengyel vasútigazgatóság azonnali hatállyal elbocsátja ezért, mégis kinyujtotta kezét, amely szilárdan fogta a láncot. A vonaton utazó lengyel diplomaták és futárok pedig rémülten összerezzentek a különfülkék puha, párnázott ülésein.

A vasúti főműhely megtelt emberekkel. Valamennyi ajtón és bejáraton át özönlöttek a műhelybe és amikor a hatalmas épület belseje már zsúfolásig tele volt emberekkel, a gyászos hallgatás percei után elhangzottak az első szavak.

Sarabrin beszélt, az öreg bolsevik, a sepetovkai kerületi pártbizottság titkára:

— Elvtársak! A világ proletariátusának vezére, Lenin meghalt. Halálával pótolhatatlan veszteség érte a pártot — meghalt az az ember, aki megteremtette és az ellenséggel való kíméletlen harcra nevelte a bolsevik pártot... A párt és a munkásosztály vezérének halála a proletariátus legjobbjait hívja a sorainkba...

Felcsendültek a gyászinduló hangjai, száz meg száz ember állt ott hajadonfővel és Artyom, aki már vagy tizenöt esztendeje nem sírt, hirtelen úgy érezte, hogy zokogás fojtogatja a torkát és hatalmas, széles vállai megremegnek az elemi erővel megnyilvánuló megrendüléstől.

... Szinte úgy látszott, hogy a vasutasklub helyiségének falai nem bírják ki az embertömeg nyomását. Kint dermesztő hideg volt. A bejárat előtt álló két hatalmas fenyőfát hó és jég díszes köntöse borította. Odabent pedig nyomasztó volt a levegő a sarokban álló, vörösen izzó vaskályhától és a teremben szorongó hatszáz ember lehelletétől. Ez a hatszáz ember azért gyűlt össze, hogy résztvegyen a pártszervezet gyászünnepségén.

A teremben nem lehetett hallani a máskor megszokott zajt, beszélgetést; a nagy gyász letompította a hangokat, az emberek halkan, suttogva beszélgettek egymással és száz meg száz szempárból a mélységes megilletődés érzése sugárzott. Olyan volt ez, mintha összegyűlt volna egy hajó legénysége, hogy megsirassa kipróbált kormányosát, akit elragadott a vihar és a tenger szeszélye.

ALBERT R. WILLIAMS

A VILÁG LEGNAGYOBB FOGADÓTERME

(Részlet
a szerző „Lenin" című könyvéből)

Húsz évvel ezelőtt, amikor visszautazni készültem Amerikába, Lenin fogadott Kreml-i dolgozószobájában. Mint mindig, ezúttal is a legkülönbözőbb emberek várakoztak arra, hogy beszélhessenek vele: diplomaták, hivatalnokok, újságírók, a régi burzsoá-világ emberei. Mondanom sem kell, hogy Leninnek ez a társaság nem okozott valami különös gyönyörűséget. Fogadásukkal csak hivatalos kötelezettségének tett eleget és igyekezett minél gyorsabban szabadulni tőlük.

Igazából Lenin csak a munkások és parasztok társaságát élvezte, velük közvetlen kapcsolata volt: pártbeli elvtársaiét, a tudósokét, a mérnökökét. Legszívesebben velük töltötte idejét. S amikor kénytelen volt idejét szigorúan beosztani, őket fogadta mindenekelőtt. Ezt akkor értettem meg, amikor utóljára találkoztam Leninnel.

Sokan vártunk sorunkra az előszobában. Megvárakoztattak bennünket. Ez szokatlan jelenség volt, mert Lenin mindig nagyon pontos volt. Ebből arra következtettünk, hogy Lenint valami különösen fontos államügy vagy magasrangú személy foglalta le. Elmúlt egy félóra, egy óra, másfélóra — és mi még mindig ott ültünk. Már kezdtük elveszteni türelmünket, de a dolgozószobából még mindig kihallatszott a látogató halk, tompa hangja. Ki lehetett ez a fontos látogató, aki

ilyen hosszú audienciát kapott? Végre kinyílt az ajtó s az előszobában tartózkodók nagy csodálkozására a dolgozószobából nem katona, nem diplomata, nem valami magasrangú hivatalnok, hanem egy egyszerű paraszt lépett ki. Báránybőr-bekecses, bocskoros szegényparaszt, amilyet akkoriban milliószámra lehetett találni Szovjet-oroszországban.

„Bocsásson meg, kérem — mondta Lenin, amikor beléptem dolgozószobájába. — Egy tambovi paraszt volt nálam és hallani akartam, hogy mi a véleménye a villanyosításról, a kollektivizálásról és a cári adósságok megfizetéséről. S oly érdekes és megkapó volt a beszéde, hogy egészen elfeledkeztem az időről."

Lenin egyetemet végzett, sokat utazott, harminc kötet könyvet írt és elméletileg összehasonlíthatatlanul többet tudott, mint ez a tambovi paraszt. Ez a paraszt viszont a nehéz munka és az élet keserű iskolájából sok gyakorlati tudást hozott magával. A termőföld bölcseségét. Lenin a legkülönbözőbb emberektől szerezte információit. Ezer és ezer ténybeli adatot gyüjtött össze és mérlegelte, analizálta azokat. Ez fölénybe helyezte ellenségeivel szemben és lehetővé tette számára, hogy a vitákban meggyőzze és legyőzze őket. Nem kellett találgatnia, mit gondolnak a szibériai parasztok, vöröskatonák vagy a doni kozákok. Nem volt titok számára az sem, hogy miként vélekedik és mit érez a leningrádi vasöntő, a volgai rakodómunkás, a moszkvai takarítónő . . .

E téren Lenin sokat kapott a dolgozóktól. Ez volt egyik oka, hogy bármikor szívesen fogadta őket. A másik az volt, hogy Lenin is sokat adott nekik : beléjük csöpögtette a társadalmi viszonyok ismeretét és a forradalmi taktika elveit, megismertette őket a szocializmus építésére vonatkozó terveivel. Végül az utolsó és legfőbb ok az volt, hogy együttérzett a munkásokkal, szívvel-lélekkel együttérzett velük és szerette őket. Lenin egyrészről rendkívüli utálatot érzett a kapitalizmus élősdi elemeivel, a csalókkal, szélhámosokkal, spekulánsokkal és árdrágítókkal szemben ; másrészről rendkívüli rokonszenvet a javak termelői : a munkások, a bányászok, a szántóföldek és erdők dolgozói iránt.

Boldogan fogadott volna nem egy — de akár egy millió tambovi parasztot is. Ha lehetséges lett volna, örömmel tárta volna ki dolgozószobája ajtaját, hogy az egész világ munkásai és parasztjai, mint az áradat, tóduljanak be hozzá.

Mikor a Lenin-mauzóleumban voltam, nekem úgy tetszett, hogy Lenin most is ezt cselekszi. Moszkvából, Leningrádról, Harkovból, Tifliszből, Sztalinabádból, Vladivosztokból jöttek hozzá az emberek . . . az összes szovjetköztársaságok polgárai, az egész világ polgárai — és Lenin fogadta őket. Igaz, hogy másféle ez a fogadóterem, ahol az emberek a sorukra várnak, hogy Lenint megláthassák.

Ma a Vörös-tér ez a fogadóterem. A háttérben a Kreml falával, ahová a forradalom vezéreinek hamvait temették s ahol a kapuk bástyáinak tornyait ötágú, ragyogó rubincsillagok díszítik. Ez a világ legnagyobb fogadóterme. Az emberek száma, akik sorukra várnak, hogy Lenint láthassák, e húsz év alatt százszorosára,

ezerszeresére emelkedett. A hosszú kettős sor mint valami nagy fekete szalag, húzódik a négyszögletes tér fehér hószőnyegén.

Járkálok a sor mentén s hol itt, hol ott állok meg, hogy feladjak egy-egy kérdést: „Honnan jöttek? Mivel foglalkoznak? Mikor hallottak először Leninről? Mit jelent Lenin a maguk számára?"

Mind az oroszok, mind a Szovjetunió többi népei, vendégszeretőek, szívélyesek, barátságosak — szívesen beszélgetnek, elmondják gondolataikat, érzéseiket, reményeiket. S ahhoz, hogy a legszívélyesebben elbeszélgessenek velem, csak annyit kellett mondanom: „Én ismertem Lenint, beszéltem vele. Kezet fogtam vele..." Ez egyszerre bizalmat ébresztett irányomban és szívesen beszéltek velem...

Mindenféle emberek, az összes foglalkozások képviselői állnak ott sorban a Szovjetunió minden részéből, a legkülönbözőbb öltözékekben.

★

A mauzóleum előtti sor kicsiben visszatükrözi a Szovjetunió nemzetiségeinek tarka sokféleségét. Egy és ugyanazon a napon hat különböző nemzetiség képviselőivel beszélgettem itt. Először mordvin parasztokkal, akik büszkék arra, hogy saját köztársaságuk van, saját nyelvük, dalaik és iskoláik s hogy a mezőgazdasági szövetkezetük elnöke már 1905-ben hallott Leninről.

Egy üzbek szorosan magára csavarta békazöld selyemkaftánját — fényes, színes folt a fehér téren... Azt szeretné, ha Lenin még élne és láthatná Ó-Buharát és a gazdag kolhozokat, melyek a pusztaságban virágzó gyümölcsöskerteket teremtettek.

Egy kínai áll a sorban, aki a polgárháború idején vörös partizán volt és Kolcsak ellen harcolt a szibériai hómezőkön.

Egy őszes, öreg kaukázusi elmondja, hogyan segített Sztálinnak az illegális munkában, mikor az „Iszkrát" csempész úton, duplafedelű bőröndökben és vízhatlan zsákokban hozták Oroszországba s mikor a hajó a kikötőbe érkezett, a tengerbe dobálták, ahonnan csónakosok halászták ki.

Itt egy szmolenszki belorussz. A polgárháború idején a Vörös Hadseregben szolgált és Moszkván keresztül utaztában nem egyszer látta Lenint. Ez már nagyon régen történt s azóta nem is volt a fővárosban. Moszkva úgy megváltozott, hogy csak nagynehezen találta meg a Vörös-teret. Harcolt az összes főbb frontokon: Kolcsak, Djenyikin és Vrangel ellen. Amikor a háború befejeződött, a lövészárokból a Szovjetbe került, ahol tovább harcolt a helyi banditák, iszákosok és bürokraták ellen. Amikor megkezdődött a kollektivizálás, megszervezte az „Új élet"-kolhozt. Harmincöt család, melyek a forradalom előtt földnélküliek voltak, most kétszáznegyven hektár kitűnő len- és takarmánytermelő földet kapott, jó felszerelést, gazdasági gépeket és igavonó jószágot. A belorussz szavai nemcsak lángoló lelkesedésről, de nagy

gyakorlati tapasztalatokról is tanúskodtak. Igen, ő tudja, hogyan élnek a kolhozokban. Ott, ahol a kolhozt rosszul szervezték meg, ott rosszul is élnek. De az ő kolhozuk jó, elsőrendű kolhoz. Nem félne megmutatni azt még magának Vladimir Iljicsnek sem.

Tízével és százával lehet ott, a sorban ilyen történeteket hallani a munkáról, harcról, hősies cselekedetekről, bár az emberek, akik elmondják, téli öltözékükben szürkéknek, színteleneknek látszanak.

Két arhangelszki favágó nagy farkasvadászatról beszél és arról, hogy hogyan látták az erdők felett Cskálov és Gromov repülőgépeit, amelyek az Északi-sarkon keresztül Amerikába repültek.

Egy régi típusú öreg paraszt lelkesen számol be arról, amit éppen most látott a Lenin-múzeumban: egy ártatlannak látszó sakkasztalt titkos fiókkal, amelybe Lenin egy házkutatás alkalmával írásait rejtette el.

Egy bolgár, aki sokszor ült börtönben sztrájkok szervezéséért és akinek Európa különböző börtöneiben — Belgrádtól Madridig — sikerült Leninnek csaknem összes műveit elolvasnia.

Egy volgai rakodómunkás, aki a Volga partján mindössze harminc kilométernyire lakott Uljánovék házától. A szomszédoktól sokat hallott Uljánovékról: ma az a tisztesség jutott osztályrészéül, hogy megláthatta a család legnagyobb képviselőjét.

Egy kolhozparasztasszony a gorkiji körzetből kissé szomorú, hogy a termés náluk nem lett olyan jó, mint várták, bár rossznak sem lehet nevezni. Nem tudja, kit okoljon a gyenge termésért: a rossz időt-e, a patkányokat, a sáskákat vagy más kártevőket. De mégis — ha beszélhetne Sztálinnal vagy láthatná Lenint, mindjárt könnyebb lenne a szíve. Most jött másodszor életében Moszkvába.

Két ivanovói sztahánovista leány most jött először Moszkvába. Egy csoport vöröskatona a moszkvai helyőrségből ugyancsak most jött először ide a Lenin-mauzóleumhoz. Általában az emberek túlnyomó többsége most van itt először. Ami még érdekesebb — nem is szólva arról, hogy a Szovjetunió minden részéből utaznak ide emberek — az az, hogy nagyon sokan, amint megérkeznek Moszkvába, egyenesen a mauzóleumhoz sietnek. És mégsem mehetnek be az első sorokban. Ehhez csak a gyerekeknek van jogük.

Most téli szünet van az iskolákban és ma száz iskolás gyerek jött ide. Ötéves gyerekek fehérlevelű nagy napraforgó virágot emelnek a magasba, közepén, a napraforgómagok helyén, Lenin ismert gyerekkori képével.

— Mit tudnak a gyerekek Leninről? — kérdezem a tanítóktól.

— Kérdezze meg tőlük — felelik büszke biztonsággal. — S ennek a biztonságnak meg is van az alapja. A gyerekek már néhány hét óta hallanak Leninről. Ma pedig mindennek betetőzéséül látni fogják Lenint.

— Szerettem volna, ha Olenyka is láthatná Lenint — mondja egy fiatal szerelő a vorosilovgrádi vasúti műhelyből. — Olenyka a kislányom. Még csak hét-

éves, de nagyon komoly és ügyes kislány, elhiheti. S én eljöttem ide, hogy lerójam a köteles tiszteletet Leninünkkel szemben, nemcsak saját akaratomból, de azért is, mert a kislányom ragaszkodott ehhez.

— Mindjárt elmondom, hogyan történt ez — folytatja. — A mi műhelyünk sztahánovista műhely és egész nyáron és ősszel sürgős munkával voltunk elfoglalva. Ezért vettem ki ilyen későn a szabadságomat, de ez nem baj : jutalmat kaptam a jó munkáért. Amikor beszálltam a vonatba, a kislányom azt mondta nekem : „Papa, majd ha Moszkvában leszel, jól nézd meg Lenin bácsit, aki egy vörös házban alszik a Kreml falánál és amikor visszajössz, majd meséld el nekem." Úgy, hogy — amint látja — én Olenyka küldötte, vagyok itt.

— Hát Sztálin bácsi? Azt nem akarta a kislánya, hogy vele találkozzék?

— Magától értetődik, hogy nagyon örülne, ha ilyen szerencse érne. De Olenyka okos kislány és tudja, hogy Sztálin túlságosan elfoglalt ember ahhoz, hogy mindenkit fogadhasson, még ha a legjobb sztahánovista is az illető . . . De elmondhatom Olenykának, hogy láttam, hol dolgozik Sztálin és láttam a tribünt, ahonnan a felvonulásokat nézi.

★

Szabályos lassúsággal mozog előre a kettős sor. Rajtunk a sor, hogy felmenjünk a lépcsőn és belépjünk a mauzóleumba. Lehajtott fejjel, szótlanul lépkedünk a homályos mauzóleumban, lemegyünk a huszonnégy lépcsőn a szürke gránitterembe, amely egyszerű, minden felesleges cifraság-nélküli, mint az, aki itt nyugszik. A sor halad előre, egyetlen másodpercre sem áll meg. A sor nemcsak egyszerűen elmegy a koporsó mellett. Három lépcsőfokon fellépve, majdnem teljes kört ír le s így mindenkinek jut elég ideje arra, hogy hosszú pillantást vessen a vezér arcára. Aztán jobbra fordulunk, felmegyünk a lépcsőn, a keleti kijárathoz. Ismét a Vörös-téren vagyunk.

Megállok és nézem, hogyan jönnek ki a többiek és úgy látom, hogy a sírboltból nem bánatosan és szomorúan jönnek ki, inkább úgy látszik, mintha valami súlyos teher esett volna le a vállukról : az arcukon új eltökéltség, öröm és nyugalom kifejezése ragyog.

— Csak ránézel és könnyebb lesz a szíved — közli bizalmasan egy rjazáni pásztor.

— Megveszem Lenin összes műveit és a télen elolvasom — mondja egy fiú.

Két öregnek könnyes a szeme. Egyiknek félkeze, másiknak féllába hiányzik : a polgárháború rokkantjai, Lenin eszméiért harcoltak. Ilyenek azonban — rokkantak, ősz öregek — nagyon kevesen vannak itt. A túlnyomó többség erős, fiatal, egészséges — azok, akik ma harcolnak Lenin és Sztálin ügyéért.

Néhányan nem elégszenek meg azzal, hogy egyszer látták Lenint, hátrafutnak a sor végére és újból beállnak a sorba. A sor végtelennek, kifogyhatatlannak látszik és folyton nő: újabb emberek jönnek Moszkva gyáraiból, üzemeiből és hivatalaiból, a hegyekből és a bányákból, a messzi sztyeppékről és a távoli falvakból, a földkerekség minden részéből.

Jönnek az emberek, hogy új fogadalmat tegyenek a halott vezérnek — Leninnek és az élő vezérnek — Sztálinnak; hogy új lelkesedést merítsenek az új, mozgalmasabb, tevékenyebb élet számára.

Nagy volt Lenin alkotó ereje életében, de most sem lett kisebb.

TARTALOM

I.

SZTÁLIN: LENINRŐL *(Beszéd a kremli katonai tanfolyam hallgatóinak ünnepi estjén, 1924 január 28-án)* 7
MAXIM GORKIJ: LENIN *(Szemelvények)* 15
MAJAKOVSZKIJ: LENIN *(Részlet a költő „Vladimir Iljics Lenin" című rapszódiájából)* 29

II.

ISMERT IRÓK ÉS KÖZÉLETI SZEREPLŐK LENINRŐL

HENRI BARBUSSE: LENIN ÉS SZTÁLIN 43
ROMAIN ROLLAND: LENIN — MŰVÉSZET, CSELEKVÉS 45
RALPH FOX: LENIN ARCA 47
MARTIN ANDERSEN NEXÖ: LENIN HATÁSA NYUGAT ALKOTÓERŐIRE 48
THEODOR DREISER: LENIN 50
BERNARD SHAW: LENIN — EURÓPA LEGNAGYOBB ÁLLAMFÉRFIA 51
HEINRICH MANN: TÖRHETETLEN ODAADÁS AZ ÜGY IRÁNT ÉS KÖNYÖRTELENSÉG AZ ELLENSÉGGEL SZEMBEN 51
FRIDTJOF NANSEN: A LEGNAGYSZERŰBB EMBER 51
GIOVANNI GERMANETTO: LÁTTAM LENINT 52
MAXIMILIAN HARDEN: A PROMETHEUSI MERÉSZSÉG LÁNGELMÉJE 53
HAROLD HESLOP: LENIN MŰVÉT SZTÁLIN FOLYTATJA 53

III.

A MI LENINÜNK

I. BAZSOV: A NAPOS KŐ *(Egy öreg bányász meséiből)* 57
P. ZAMOJSZKIJ: PROSKA LEVELE LENINHEZ 61
V. OHROMENKO: KÉSŐ ESTE BESZÉLGETNEK 68
L. RADISEV: EGY TÉLI NAP 71
NYIKOLÁJ OSZTROVSZKIJ: LENIN MEGHALT *(A szerző „Az acélt megedzik" című regényéből)* 78
ALBERT R. WILLIAMS: A VILÁG LEGNAGYOBB FOGADÓTERME *(Részlet a szerző „Lenin" című könyvéből)* 82

(5) — Felelős kiadó: Székely Sándor. — 1809. Franklin-nyomda N. V. Budapest. Felelős: Janka Gyula igazgató